

Paweł Motek

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej

i Gospodarki Przestrzennej UAM

Finanse samorządów terytorialnych w województwie wielkopolskim w latach 2006-2009

Poznań 2010

Spis treści

Wprowadzenie	3
1. Podstawy prawne finansów jednostek samorządu terytorialnego w Polsce	5
2. Poziom i struktura dochodów budżetów gmin, powiatów oraz miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009	6
2.1. Poziom dochodów	6
2.2. Struktura dochodów	12
3. Poziom i struktura wydatków budżetów gmin, powiatów oraz miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009	35
3.1. Poziom i struktura wydatków według rodzajów	35
3.2. Struktura wydatków według działów	46
4. Saldo budżetowe oraz poziom zobowiązań gmin, powiatów oraz miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego	55
4.1. Saldo budżetowe	55
4.2. Zobowiązania	58
4.3. Obsługa długu publicznego	61
5. Sytuacja finansowa gmin i powiatów województwa wielkopolskiego	67
Podsumowanie	73

Wprowadzenie

Analiza finansów samorządów terytorialnych w województwie wielkopolskim została przeprowadzona dla gmin, powiatów oraz miast na prawach powiatu (uzyskują dochody zarówno gminy jak i powiatu, realizują zadania gmin i powiatów) w latach 2006-2009, a więc po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. W tym okresie samorzady oprócz wypracowanych dochodów własnych oraz uzyskiwanych środków z budżetu państwa, w coraz większym zakresie zaczęły pozyskiwać środki z Unii Europejskiej. Szybki wzrost gospodarczy na początku badanego okresu wpłynął na wyraźny przyrost dochodów samorządów terytorialnych, co w powiązaniu z napływem środków unijnych przyczyniło się do zdynamizowania procesów inwestycyjnych. Rosnące wydatki majątkowe przełożyły się jednak na wzrost zadłużenia samorządów. Występujące w kolejnych latach ogólnoświatowe problemy gospodarcze wpłynęły na wyhamowanie tak szybkiego wzrostu dochodów budżetów samorządowych oraz państwa i trudności w redukcji wydatków publicznych, co przyczyniło się zarówno do wzrostu deficytów budżetowych jak i poziomu zadłużenia.

W analizie finansów samorządów terytorialnych w województwie wielkopolskim zostały uwzględnione cztery następujące grupy zagadnień:

- 1) poziom i struktura dochodów,
- 2) poziom i struktura wydatków,
- 3) saldo budżetowe i zadłużenie,
- 4) klasyfikacja gmin i powiatów ze względu na ich sytuację finansową.

W badaniach przestrzenno-czasowych finansów samorządów terytorialnych jednym z problemów są zmiany poziomu cen towarów i usług. Dlatego też w analizie obok cen bieżących, wykorzystano ceny stałe, które uzyskano poprzez uwzględnienie wskaźników inflacji wynoszących w poszczególnych latach: 2007-2,5%, 2008-4,2%, 2009-3,5%.

W opracowaniu wykorzystano metody wskaźnikowe (wskaźniki natężenia, wskaźniki struktury oraz wskaźniki dynamiki), metody analizy skupień (*k-średnich*) oraz metody graficzne i kartograficzne.

Opracowanie składa się z wstępu i podsumowania oraz 5 rozdziałów. W pierwszym rozdziale przedstawiono podstawy prawne finansów samorządu terytorialnego. W drugim rozdziale omówiono poziom i strukturę dochodów budżetów gmin, powiatów i miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego oraz ich zmiany w latach 2006-2009. Przedmiotem trzeciego rozdziału jest charakterystyka poziomu i struktury wydatków oraz ich zmian w badanym okresie. Rozdział czwarty poświęcono problematyce salda budżetowego oraz zadłuże-

nia. W ostatnim, piątym rozdziale przeprowadzono klasyfikację gmin i powiatów województwa wielkopolskiego pod kątem ich sytuacji finansowej.

1. Podstawy prawne finansów jednostek samorządu terytorialnego w Polsce

Podstawy prawne gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego w latach 2006-2009, w porównaniu z wcześniejszym okresem były stabilne. Niewielkie zmiany dotyczyły zarówno strony dochodowej jak i wydatkowej.

Najważniejszymi ustawami regulującymi źródła dochodów jednostek samorządu terytorialnego były:

- 1) ustawa z dnia 30 czerwca 2005 roku o finansach publicznych (Dz. U. z 2005 r. nr 249, poz. 2104 z późn. zm.). Przepisy tej ustawy zostały uchylone ustawą z dnia 27 sierpnia 2009 roku Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych (Dz.U. z 2009 r. nr 157, poz 1241), które weszły w życie dnia 01.01.2010 roku,
- 2) ustawa z dnia 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2003 roku nr 203, poz. 1966 z późn. zm.),
- 3) ustawa z dnia 12 stycznia 1991 roku o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2006 roku nr 121, poz. 844 z późn. zm.).

Wprowadzane zmiany w systemie finansowania jednostek samorządu terytorialnego nie miały istotnego wpływu na poziom i strukturę dochodów oraz ich zmiany. W latach 2006-2009 do tych zmian można przykładowo zaliczyć: zlikwidowano opłatę administracyjną, zastąpiono podatek od posiadania psów opłatą od posiadania psów, w perspektywie finansowej 2007-2012 określono nowe zasady realizacji projektów i programów unijnych, a także wprowadzono możliwość uzyskiwania dotacji celowych z budżetu państwa na budowę, przebudowę lub remonty dróg powiatowych i gminnych w ramach narodowego programu przebudowy dróg lokalnych.

Ogólny zakres zadań gmin i powiatów określają ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2001 r. nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) oraz ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. z 2001 r. nr 142, poz. 1592 z późn. zm.). Szczegółowe zapisy znajdują się w licznych ustawach odrębnych. W latach 2006-2009 zmiany w zakresie pełnionych zadań przez gminy i powiaty nie wpłynęły, w porównaniu z latami poprzednimi, w znaczny sposób na poziom i strukturę wydatków oraz ich zmiany. Przykładowo w systemie oświaty wprowadzono m.in. jednolity strój w szkołach, obowiązek szkolny dla sześciolatków, wzrost wynagrodzeń nauczycieli, a także rozszerzono zakres zadań gmin związanych z pomocą społeczną.

2. Poziom i struktura dochodów budżetów gmin, powiatów oraz miast na prawach powiatu w latach 2006-2009

2.1. Poziom dochodów

Gminy

Dochody budżetów gmin województwa wielkopolskiego w 2006 roku wyniosły 5,1 mld zł, a w 2009 roku 6,4 mld zł (tab. 1). Oznaczało to wzrost w cenach bieżących o 25%, a po uwzględnieniu wskaźnika zmian cen towarów i usług o 13%. W latach 2007-2008 średnioroczna dynamika zmian poziomu dochodów gmin wyniosła około 10%. Wyraźne wyhamowanie tendencji wzrostowych wystąpiło pod koniec badanego okresu, co wynikało z konsekwencji ogólnoswiatowego kryzysu ekonomicznego dla finansów publicznych. W przeliczeniu na 1 mieszkańca dochody budżetów gmin województwa wielkopolskiego wyniosły 1999 zł w 2006 roku, a w 2009 roku 2548 zł (tab. 2).

Rozpatrując poziom dochodów budżetów gmin i jego zmiany ze względu na typ gminy oraz ich liczbę ludności należy zauważyć, że w Wielkopolsce najwięcej środków skupiały budżety gmin miejsko-wiejskich (3,1 mld zł w 2009 roku) oraz liczących mniej niż 10 000 mieszkańców (2,3 mld zł w 2009). Dynamika wzrostu poziomu dochodów w cenach stałych w poszczególnych typach gmin była bardzo zbliżona (od 112,4% w gminach miejsko-wiejskich do 114,1% w gminach miejskich). Z kolei w gminach liczących od 20 000 do 50 000 mieszkańców wartość tego wskaźnika osiągnęła aż 123,9%, a w gminach o liczbie ludności 10 000 – 20 000 zaledwie 105,5% .

W województwie wielkopolskim w przeliczeniu na 1 mieszkańca największymi środkami dysponują gminy wiejskie (2645 zł w 2009 roku) oraz liczące mniej niż 10 000 oraz od 20 000 do 50 000 ludności (niewiele ponad 2500 zł *per capita* w 2009 roku). Z kolei dochody budżetowe gmin miejskich, miejsko-wiejskich oraz od 10 000 do 20 000 i powyżej 50 000 mieszkańców wynosiły około 2350 zł na 1 mieszkańca.

Tabela 1. Zmiany poziomu dochodów budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	2006	2007	2008	2009	Dynamika zmian (ceny bieżące)				Dynamika zmian (ceny stałe)
	w mln zł				2007/2006	2008/2007	2009/2008	2009/2006	2009/2006
ogółem	5 119,9	5 587,6	6 294,3	6 399,9	109,1	112,6	101,7	125,0	113,1
miejskie	782,5	863,8	975,0	986,8	110,4	112,9	101,2	126,1	114,1
miejsko-wiejskie	2 527,2	2 753,9	3 110,4	3 140,7	109,0	112,9	101,0	124,3	112,4
wiejskie	1 810,2	1 969,9	2 208,9	2 272,4	108,8	112,1	102,9	125,5	113,6
do 10 000	1 937,1	2 057,5	2 320,4	2 379,9	106,2	112,8	102,6	122,9	111,1
10 000 - 20 000	1 504,5	1 677,1	1 781,8	1 755,0	111,5	106,2	98,5	116,7	105,5
20 000 - 50 000	1 282,4	1 417,1	1 691,6	1 756,2	110,5	119,4	103,8	136,9	123,9
powyżej 50 000	395,9	435,9	500,5	508,8	110,1	114,8	101,7	128,5	116,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Tabela 2. Zmiany poziomu dochodów budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

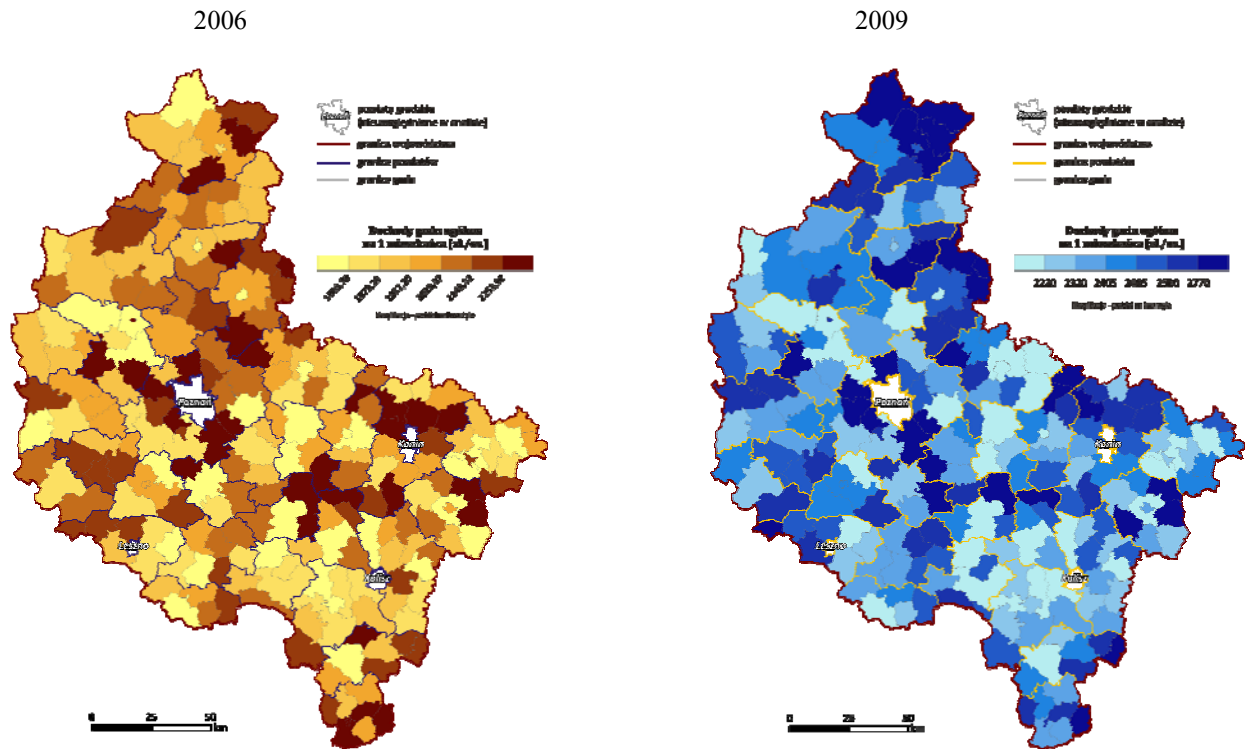
Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	2006	2007	2008	2009
ogółem	1 999,5	2 171,0	2 430,9	2 458,5
miejskie	1 847,9	2 039,0	2 300,1	2 328,0
miejsko-wiejskie	1 940,3	2 105,4	2 366,3	2 379,0
wiejskie	2 168,6	2 339,5	2 596,0	2 645,0
do 10 000	2 069,8	2 190,6	2 458,6	2 510,4
10 000 - 20 000	2 093,9	2 312,9	2 435,0	2 377,9
20 000 - 50 000	1 861,1	2 046,0	2 427,4	2 506,9
powyżej 50 000	1 822,9	2 010,8	2 308,2	2 349,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Wśród gmin województwa wielkopolskiego najwyższe dochody budżetowe w badanym okresie uzyskiwały gminy sąsiadujące z Poznaniem oraz położone w północnej i wschodniej części województwa (ryc. 1 i 2). Należy tutaj wymienić przede wszystkim: Suchy Las (5784 zł na 1 mieszkańca, 235% średniej wojewódzkiej w 2009 roku), Tarnowo Podgórne (5156 zł oraz 209%), Przykonę (5026 zł oraz 205%), a także Kleczew (4598 zł oraz 187%). Tak wysokie dochody dwóch pierwszych gmin wynikają z sąsiedztwa Poznania i zachodzących procesów suburbanizacji, a Kleczewa i Przykony związane są z eksploatacją węgla brunatnego. Z kolei najniższe dochody w województwie wielkopolskim uzyskiwały gminy: Luboń (1907 zł na mieszkańca i 77% średniej wojewódzkiej w 2009 roku), Kościelec (1910 zł i 77%) oraz Koźmin Wielkopolski (1971 zł i 80%). Skrajne wartości poziomu uzyskiwanych dochodów mogą świadczyć o dużym zróżnicowaniu przestrzennym, jednakże wartości współczynników zmienności w poszczególnych latach analizy wynosiły około 19%¹.

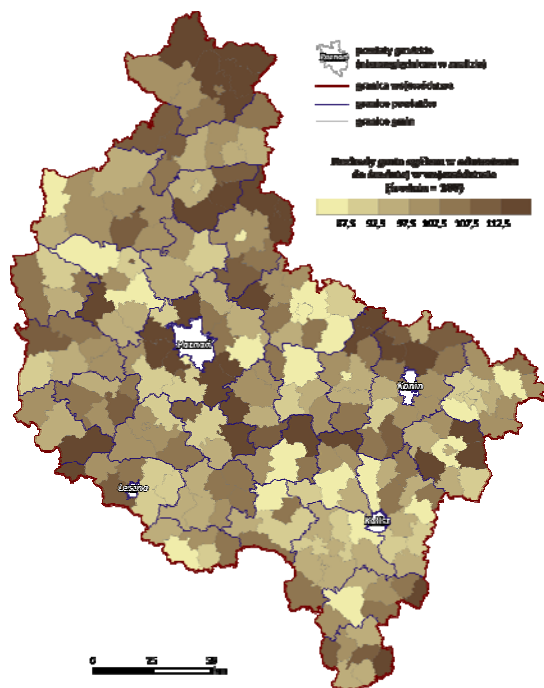
¹ Wskaźniki zmienności obliczono jako stosunek odchylenia standardowego danej cechy do średniej arytmetycznej i wyrażono go w procentach.

Rycina 1. Poziom dochodów budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006 i 2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 2. Poziom dochodów budżetów gmin województwa wielkopolskiego w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Powiaty

Dochody budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w 2006 roku wyniosły 1,5 mld zł i wzrosły w 2009 roku do poziomu 1,9 mld zł (tab. 3). W cenach stałych wzrost poziomu dochodów był podobny jak w gminach i wyniósł ponad 14%. Dynamika wzrostu w poszczególnych latach była zbliżona i wynosiła w cenach bieżących około 107%. Największy wzrost poziomu dochodów odnotowano w powiatach liczących do 60 000 mieszkańców (18,4%). W powiatach liczących od 60 000 do 100 000 oraz powyżej 100 000 mieszkańców wzrost poziomu dochodów budżetów był podobny (około 13% w cenach stałych).

W przeliczeniu na 1 mieszkańca budżety powiatów w 2006 roku dysponowały kwotą 582 zł, a w 2009 roku 726 zł (tab. 4). Wysokość środków przypadających na 1 mieszkańca w poszczególnych powiatach zależała do liczby ludności. W powiatach liczących mniej niż 60 000 mieszkańców poziom dochodów budżetowych wyniósł w 2009 roku 791 zł *per capita*. W powiatach średniej wielkości (od 60 000 do 100 000 mieszkańców) 749 zł na osobę, a w powiatach dużych (powyżej 100 000 mieszkańców) 650 zł na osobę.

Tabela 3. Zmiany poziomu dochodów budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Wielkość (liczba ludności) powiatu	2006	2007	2008	2009	Dynamika zmian (ceny bieżące)				Dynamika zmian (ceny stałe)
	w mln zł				2007/2006	2008/2007	2009/2008	2009/2006	2009/2006
ogółem	1 492,1	1 591,7	1 760,0	1 890,3	106,7	110,6	107,4	126,7	114,6
do 60 000	388,7	409,1	462,2	508,6	105,2	113,0	110,0	130,8	118,4
60 000 - 100 000	641,5	693,8	761,5	806,9	108,2	109,8	106,0	125,8	113,8
powyżej 100 000	461,9	488,8	536,3	574,8	105,8	109,7	107,2	124,4	112,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Tabela 4. Zmiany poziomu dochodów budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

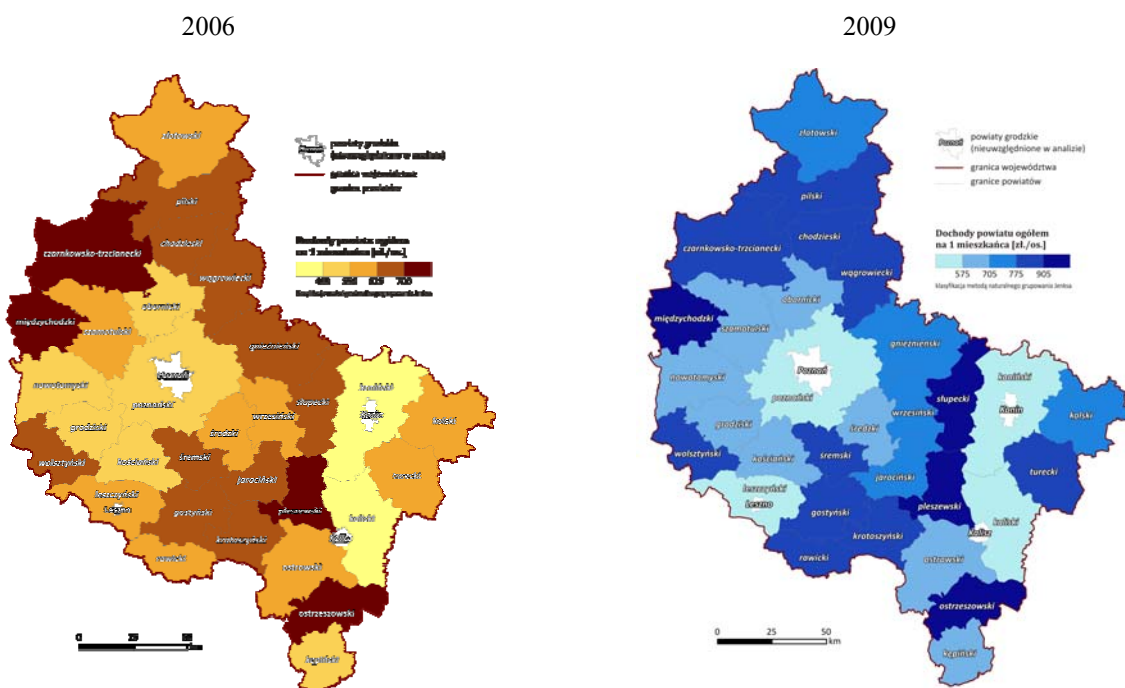
Wielkość (liczba ludności) powiatu	2006	2007	2008	2009
ogółem	582,7	618,4	679,7	726,1
do 60 000	611,7	642,1	722,0	791,9
60 000 - 100 000	599,4	647,2	708,6	749,1
powyżej 100 000	540,3	565,3	613,3	650,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

W województwie wielkopolskim najwyższe dochody budżetowe osiągały powiaty położone w północnej oraz południowej jego części (ryc. 3 i 4). W powiatach słupeckim, międzychodzkiem, ostrzeszowskim oraz pleszewskim wyniosły one w 2009 roku ok. 1000 zł na 1 mieszkańca, co stanowiło ponad 130% średniej wojewódzkiej. Zdecydowanie niższe środki

budżetowe miały do dyspozycji władze powiatów ziemskich, sąsiadujących z miastami na prawach powiatu. Dochody powiatów: kaliskiego, konińskiego, leszczyńskiego i poznańskiego wynosiły poniżej 600 zł na mieszkańca (około 70% średniej wojewódzkiej). W sumie spośród 31 powiatów ziemskich województwa wielkopolskiego, 13 powiatów w 2009 roku miało dochody budżetowe poniżej średniej wojewódzkiej. Istotne zróżnicowanie poziomu osiągniętych dochodów przez budżety powiatów potwierdzają wskaźniki zmienności, które w latach 2006 i 2009 wyniosły odpowiednio 18,1% i 19,3%.

Rycina 3. Poziom dochodów budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006 i 2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

1

Rycina 4. Poziom dochodów budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Miasta na prawach powiatu

Budżety największych miast Wielkopolski w 2009 roku dysponowały kwotą 3,3 mld zł, co oznaczało wzrost w cenach stałych w stosunku do 2006 roku o 18% (2,5 mld zł) (tab. 5). Największy przyrost dochodów wystąpił w pierwszym okresie analizy (ponad 24%), a najniższy w ostatnim (0,9%). Zdecydowanie najwyższy poziom dochodów (2,37 mld zł w 2009 roku), przy jednocześnie najwyższej dynamice zmian (realny wzrost o 23%) charakteryzował budżet Poznania. Jednakże w stolicy Wielkopolski w 2009 roku nastąpił nieznaczny spadek poziomu dochodów w stosunku do roku poprzedniego. W 2009 roku budżet Kalisza dysponował kwotą 370 mln zł (wzrost w cenach bieżących o 14%), przy stałym, lecz coraz wolniejszym tempie wzrostu. Dochody budżetowe Konina w 2006 roku wyniosły 283 mln zł, a w 2009 roku 314 mln zł (realny wzrost o 0,4%). Największa zmiana wystąpiła w 2007 roku. Wówczas dochody budżetu Konina wzrosły z 283 mln zł w 2006 roku do 357 mln zł w 2007 roku, a w 2008 roku wyniosły już tylko 291 mln zł. Tak istotny wzrost poziomu dochodów w 2007 roku wynikał z pozyskania przez miasto znacznych środków z budżetu Unii Europej-

skiej (ponad 100 mln zł). Dochody budżetu Leszna w 2006 roku wyniosły 198 mln zł i wzrosły w 2009 roku do poziomu 246 mln zł (realnie o 12%). W początkowych latach analizy wzrost wynosiło około 10%, by spaść w ostatnim roku badania do 3%.

Dochody miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w badanym okresie wzrosły o ponad 1000 zł na 1 mieszkańca (z 3082,1 zł do 4103,9 zł) (tab. 6). Najwyższą wartość 4465 zł *per capita* odnotowano w Koninie w 2007 roku. W 2009 roku dochody budżetu Poznania na osobę wyniosły 4280 zł, Koninie 3956 zł, Lesznie 3829 zł oraz Kaliszu 3462 zł.

Tabela 5. Zmiany poziomu dochodów budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Miasto	2006	2007	2008	2009	Dynamika zmian (ceny bieżące)				Dynamika zmian (ceny stałe)
	w mln zł				2007/2006	2008/2007	2009/2008	2009/2006	2009/2006
ogółem	2 520,7	3 142,9	3 276,1	3 304,0	124,7	104,2	100,9	131,1	118,6
Kalisz	293,3	330,6	369,1	370,6	112,7	111,6	100,4	126,4	114,3
Konin	283,4	357,9	291,8	314,6	126,3	81,5	107,8	111,0	100,4
Leszno	198,7	216,3	238,4	246,4	108,9	110,2	103,4	124,0	112,2
Poznań	1 745,3	2 238,1	2 376,8	2 372,4	128,2	106,2	99,8	135,9	123,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Tabela 6. Zmiany poziomu dochodów budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Miasto	2006	2007	2008	2009
ogółem	3 082,1	3 865,0	4 052,7	4 103,9
Kalisz	2 703,8	3 060,2	3 445,0	3 462,9
Konin	3 521,8	4 465,9	3 655,3	3 956,4
Leszno	3 106,9	3 376,7	3 716,8	3 829,8
Poznań	3 089,3	3 990,0	4 265,1	4 280,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

2.2. Struktura dochodów Gminy

W latach 2006-2009 w strukturze dochodów budżetów gmin województwa wielkopolskiego nie zaszły istotne zmiany (tab. 7 i 8). Dochody własne stanowiły około 50% ogółu dochodów, subwencja ogólna 30%, a dotacje celowe 18%. W przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2009 roku dochody własne wynosiły 1217 zł, subwencja ogólna 814 zł, a dotacje celowe 414 zł. Rozpatrując strukturę dochodów budżetowych ze względu na typ i wielkość gminy należy wskazać, że:

- 1) w gminach miejskich zdecydowanie dominowały dochody własne, stanowiące ponad 60% środków budżetowych, mniejsze znaczenie miały subwencja (około 21%) oraz dotacje celowe (ok. 15%),
- 2) w gminach miejsko-wiejskich struktura dochodów budżetów była bardzo zbliżona do tej, która charakteryzowała wszystkie gminy województwa wielkopolskiego. Dochody własne stanowiły około 50% wpływów budżetowych, subwencja ogólna 30%, a dotacje celowe ok. 18%,
- 3) w gminach wiejskich udział dochodów własnych i subwencji był podobny. Te pierwsze stanowiły ok. 43% dochodów, a subwencja około 37%. Udział dotacji kształtował się na poziomie 18%,
- 4) w gminach do 10 000 ludności dominowały transfery z budżetu państwa w formie subwencji, której udział w całym badanym okresie przekraczał 40% dochodów budżetowych. Stosunkowo mniejsze znaczenie, w porównaniu z innymi typami gmin, miały dochody własne (ok. 37%), a większe dotacje celowe (ok. 20%),
- 5) w gminach liczących od 10 000 do 20 000 mieszkańców dochody własne dostarczały do budżetów ok. 50% wpływów ogółem, przy 30% udziale subwencji ogólnej i 17% dotacji celowych,
- 6) w gminach od 20 000 do 50 000 ludności wyraźnie zaznaczała się dominacja dochodów własnych (około 60%), przy mniejszym udziale subwencji (ok. 23%) i dotacji (15%),
- 7) w gminach, w których liczba mieszkańców przekraczała 50 000, dochody własne stanowiły aż 63% dochodów budżetowych, a transfery z budżetu państwa zaledwie 35%.

Ogólnie można stwierdzić, że finanse małych gmin wiejskich województwa wielkopolskiego kształtowane są głównie przez transfery z budżetu państwa, a dużych gmin miejskich nawiązują do lokalnego potencjału gospodarczego, co powoduje, że decydujące znaczenie mają dochody własne. Wraz ze zwiększaniem się liczby ludności gminy, wzrastał udział dochodów własnych, a malał subwencji ogólnej i dotacji celowych. Odwrotna sytuacja występuje w gminach małych.

Tabela 7. Struktura dochodów budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w %)

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	Dochody	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w %				2009/2006
ogółem	ogółem (w mln zł)	5 119,9	5 587,6	6 294,3	6 399,9	
	dochody własne	46,6	49,5	50,8	49,5	2,9
	subwencja ogólna	31,9	30,7	30,5	33,1	1,2
	dotacje celowe	19,4	18,8	18,8	16,8	-2,6
	pozostałe dochody	2,1	1,0	0,0	0,5	-1,6
miejskie	ogółem (w mln zł)	782,5	863,8	975,0	986,8	
	dochody własne	61,3	62,7	63,4	63,1	1,8
	subwencja ogólna	21,9	20,8	20,1	21,7	-0,2
	dotacje celowe	16,2	15,9	16,5	14,7	-1,5
	pozostałe dochody	0,6	0,6	0,0	0,5	-0,1
miejsko-wiejskie	ogółem (w mln zł)	2 527,2	2 753,9	3 110,4	3 140,7	
	dochody własne	46,5	49,6	51,2	49,5	3,0
	subwencja ogólna	31,2	30,1	29,9	32,6	1,4
	dotacje celowe	19,8	19,4	18,9	17,4	-2,5
	pozostałe dochody	2,4	0,9	0,0	0,5	-1,9
wiejskie	ogółem (w mln zł)	1 810,2	1 969,9	2 208,9	2 272,4	
	dochody własne	40,2	43,6	44,6	43,6	3,3
	subwencja ogólna	37,2	35,8	35,8	38,8	1,6
	dotacje celowe	20,2	19,3	19,6	17,1	-3,2
	pozostałe dochody	2,3	1,3	0,0	0,5	-1,8
do 10 000	ogółem (w mln zł)	1 937,1	2 057,5	2 320,4	2 379,9	
	dochody własne	33,9	36,5	37,1	36,1	2,2
	subwencja ogólna	41,2	40,5	40,6	44,0	2,7
	dotacje celowe	22,7	21,8	22,3	19,4	-3,3
	pozostałe dochody	2,2	1,3	0,0	0,5	-1,7
10 000 - 20 000	ogółem (w mln zł)	1 504,5	1 677,1	1 781,8	1 755,0	
	dochody własne	50,0	53,5	53,7	51,2	1,2
	subwencja ogólna	29,9	28,4	28,9	32,0	2,0
	dotacje celowe	17,8	17,2	17,3	16,1	-1,6
	pozostałe dochody	2,3	1,0	0,0	0,7	-1,6
20 000 - 50 000	ogółem (w mln zł)	1 282,4	1 417,1	1 691,6	1 756,2	
	dochody własne	57,0	59,4	62,6	61,7	4,7
	subwencja ogólna	23,4	22,4	21,6	23,2	-0,1
	dotacje celowe	17,4	17,3	15,8	14,7	-2,6
	pozostałe dochody	2,3	0,9	0,0	0,4	-1,9
powyżej 50 000	ogółem (w mln zł)	395,9	435,9	500,5	508,8	
	dochody własne	62,0	63,4	63,6	64,5	2,5
	subwencja ogólna	21,4	20,5	18,9	20,7	-0,7
	dotacje celowe	16,3	15,8	17,4	14,6	-1,7
	pozostałe dochody	0,3	0,4	0,0	0,2	-0,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Tabela 8. Struktura dochodów budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

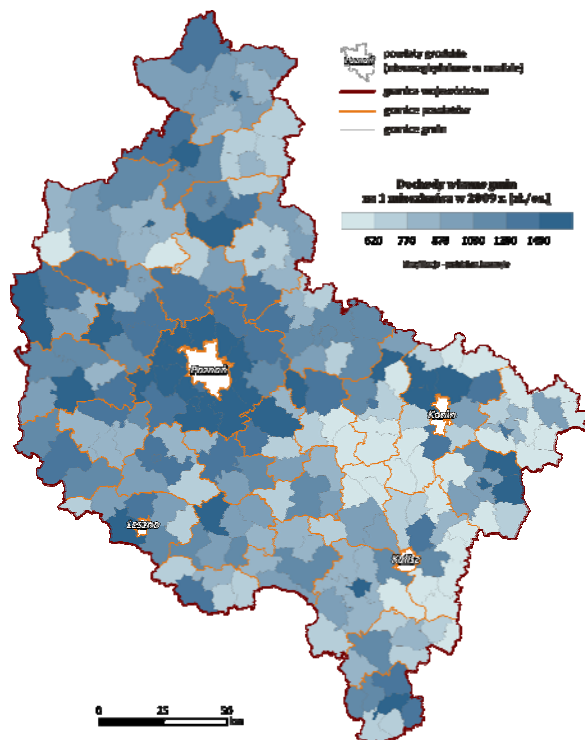
Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	Dochody	2006	2007	2008	2009
		w zł/1 mieszkańca			
ogółem	ogółem	1 999,5	2 171,0	2 430,9	2 458,5
	dochody własne	931,2	1 074,4	1 234,3	1 217,2
	subwencja ogólna	637,9	666,2	740,8	814,7
	dotacje celowe	388,1	408,4	455,9	414,0
	pozostałe dochody	42,2	22,1	0,0	12,7
miejskie	ogółem	1 847,9	2 039,0	2 300,1	2 328,0
	dochody własne	1133,5	1 277,7	1 458,4	1 468,8
	subwencja ogólna	404,3	423,9	461,7	505,8
	dotacje celowe	299,0	324,8	380,0	341,1
	pozostałe dochody	11,1	12,5	0,0	12,3
miejsko-wiejskie	ogółem	1 940,3	2 105,4	2 366,3	2 379,0
	dochody własne	903,0	1 043,3	1 212,1	1 178,8
	subwencja ogólna	605,5	634,3	707,9	775,4
	dotacje celowe	384,8	408,1	446,3	413,0
	pozostałe dochody	47,0	19,6	0,0	11,9
wiejskie	ogółem	2 168,6	2 339,5	2 596,0	2 645,0
	dochody własne	872,6	1 020,5	1 156,9	1 152,1
	subwencja ogólna	807,0	837,3	930,6	1 027,5
	dotacje celowe	438,5	451,1	508,5	451,4
	pozostałe dochody	50,6	30,6	0,0	14,0
do 10 000	ogółem	2 069,8	2 190,6	2 458,6	2 510,4
	dochody własne	701,1	798,6	911,7	906,2
	subwencja ogólna	853,5	886,2	998,7	1 104,0
	dotacje celowe	469,6	477,9	548,3	486,8
	pozostałe dochody	45,5	27,8	0,0	13,4
10 000 - 20 000	ogółem	2 093,9	2 312,9	2 435,0	2 377,9
	dochody własne	1 046,2	1 236,4	1 308,4	1 217,1
	subwencja ogólna	626,8	656,3	704,2	760,0
	dotacje celowe	371,9	397,2	422,4	383,9
	pozostałe dochody	49,0	23,0	0,0	16,9
20 000 - 50 000	ogółem	1 861,1	2 046,0	2 427,4	2 506,9
	dochody własne	1 060,9	1 215,8	1 520,2	1 545,8
	subwencja ogólna	435,0	457,5	524,5	582,5
	dotacje celowe	322,9	354,5	382,7	369,0
	pozostałe dochody	42,4	18,2	0,0	9,6
powyżej 50 000	ogółem	1 822,9	2 010,8	2 308,2	2 349,1
	dochody własne	1 130,8	1 275,0	1 468,8	1 516,2
	subwencja ogólna	390,0	411,5	437,2	485,7
	dotacje celowe	297,4	316,9	402,1	342,6
	pozostałe dochody	4,6	7,4	0,0	4,6

Zródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Dochody własne

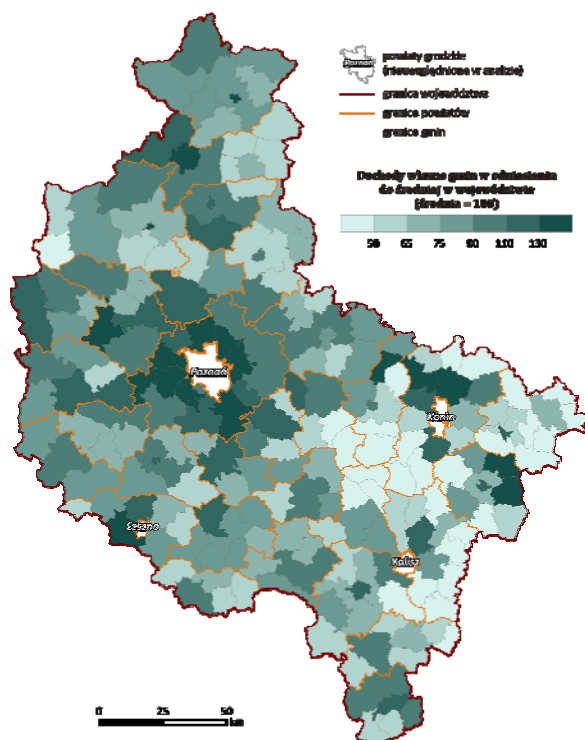
Na podstawie tabeli 8 należy wskazać, że w województwie wielkopolskim najwyższe dochody własne osiągały duże gminy miejskie i miejsko-wiejskie (około 1500 zł na 1 mieszkańca w 2009 roku). W przypadku małych gmin wiejskich, poziom dochodów był znacznie niższy (ok. 1000 zł na 1 mieszkańca). Szczegółowa analiza poziomu dochodów własnych gmin województwa wielkopolskiego wykazała kilka odstępstw od tych prawidłowości (ryc. 5 i 6). Wśród 10 gmin województwa wielkopolskiego, które uzyskały najwyższe dochody własne w 2009 roku jest aż 6 gmin wiejskich oraz po 2 miejskie i miejsko-wiejskie. Wysoka pozycja gmin wiejskich wynikała z ich położenia – w sąsiedztwie Poznania oraz miejsc eksploatacji węgla brunatnego. Tymi gminami wiejskimi były: Suchy Las (5007 zł na 1 mieszkańca, 411% średniej dla województwa), Tarnowo Podgórne (4230 zł, 347%), Przykona (3682 zł, 302%), Komorniki (2493 zł, 204%), Powidz (2407 zł, 197%) oraz Dopiewo (2110 zł, 174%). Wysokie dochody własne osiągały także gminy miejsko-wiejskie tj. Kleczew (3342 zł, 274%), Kórnik (2438 zł, 204%) oraz miejskie tj. Puszczykowo (2055 zł, 168%) i Czarnków (1963 zł, 161%). Z kolei do gmin, które uzyskiwały najniższy poziom dochodów własnych (poniżej 500 zł, poniżej 40%) zaliczono wyłącznie gminy wiejskie (Skoki, Chocz, Grodziec, Brzeziny, Szczytniki, Wierzbinek). Dużą rozpiętość w osiągniętych dochodach własnych potwierdza współczynnik zmienności, który w 2009 rok wyniósł 54%.

Rycina 5. Poziom dochodów własnych gmin województwa wielkopolskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 6. Poziom dochodów własnych gmin województwa wielkopolskiego w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

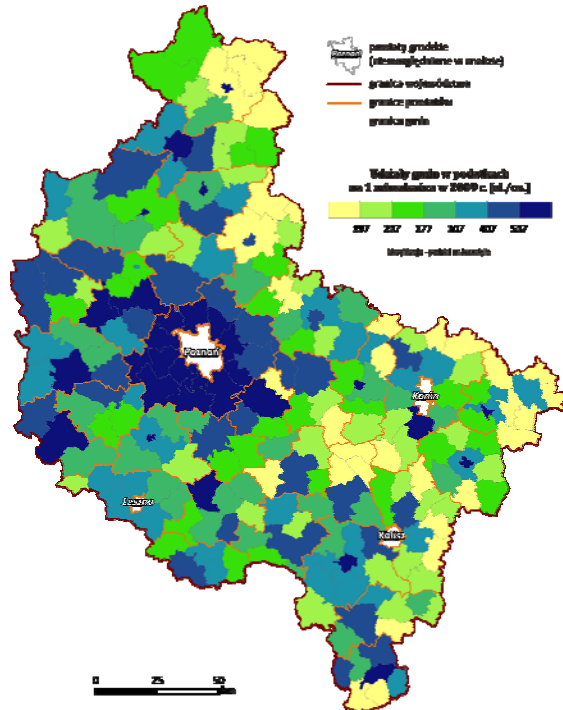
Wśród dochodów własnych duże znaczenie mają wpływy z udziału gmin w podatku dochodowych od osób fizycznych oraz w podatku dochodowym od osób prawnych. W 2009 roku stanowiły one 37% dochodów własnych gmin województwa wielkopolskiego.

Najwyższe dochody z udziału gmin w podatkach dochodowych od osób fizycznych oraz prawnych uzyskują gminy o wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, w których funkcjonuje wiele podmiotów gospodarczych (głównie spółek akcyjnych i spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, w tym z kapitałem zagranicznym), a mieszkańcy uzyskują wysokie dochody oraz występuje niskie bezrobocie.

W województwie wielkopolskim występowały duże kontrasty pod względem uzyskiwanych wpływów z wymienionych podatków (ryc. 7 i 8). Współczynnik zmienności w 2009 roku wyniósł 59%. Podobnie jak w przypadku dochodów własnych na 1 mieszkańca, w województwie wielkopolskim zdecydowanie najwyższe wpływy uzyskiwały gminy położone w sąsiedztwie Poznania, a najniższe w północnej i południowej jego części za wyjątkiem gmin miejskich (np. Piły, Turku, Ostrowa Wielkopolskiego). W czterech podpoznańskich gminach (trzy wiejskie i jedna miejska) tj. Tarnowie Podgórny, Suchym Lesie, Puszczykowie oraz Komornikach dochody z tego źródła przekroczyły w 2009 roku 1000 zł na osobę (ponad 200% średniej dla województwa). Z kolei w czterech gminach (wszystkie wiejskie) – Wierz-

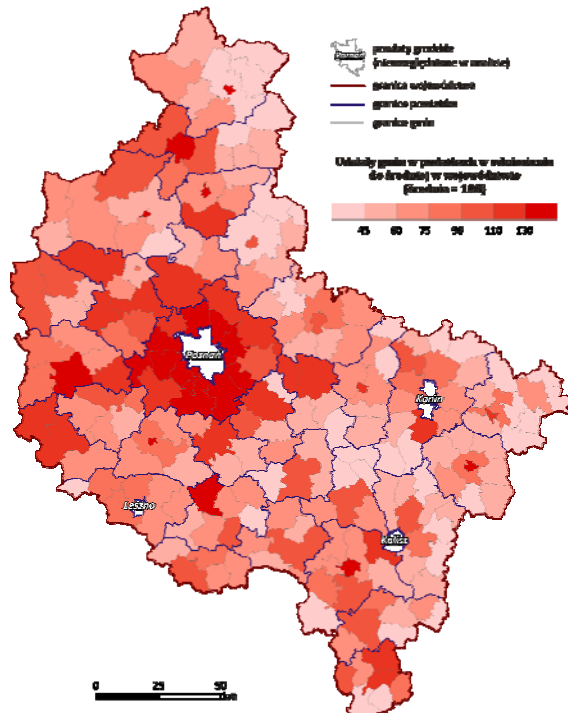
binku, Olszówce, Gizakach oraz Złotowie wynosiły około 140 zł *per capita* (30% średniej dla województwa).

Rycina 7. Poziom dochodów gmin z udziałów w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych województwa wielkopolskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 8. Poziom dochodów gmin z udziałów w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych województwa wielkopolskiego w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

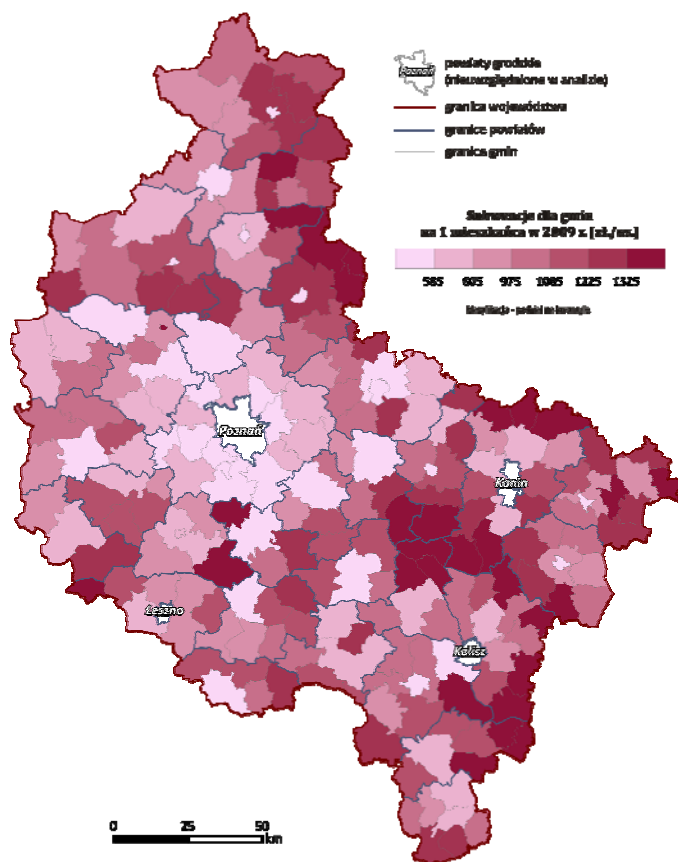

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Subwencja ogólna

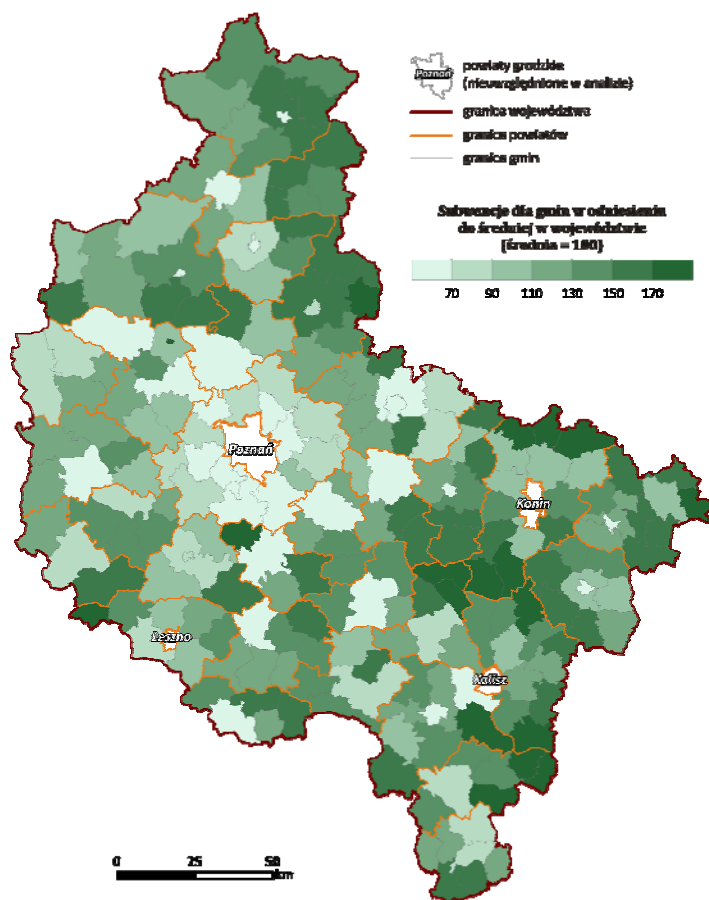
Ważnym źródłem dochodów budżetów gmin jest subwencja ogólna. W 2006 roku dostarczała ona do budżetów gmin województwa wielkopolskiego 637 zł na 1 mieszkańca, a w 2009 roku 814 zł (tab. 8). Wysokość uzyskanej kwoty z subwencji ogólnej zależała od typu i wielkości gminy. W województwie wielkopolskim najwyższe kwoty z tego źródła dochodów uzyskiwały gminy wiejskie oraz o liczbie ludności mniejszej niż 10 000 – ponad 1000 zł *per capita*. Gminy te położone były głównie w południowo-wschodniej oraz północnej części województwa (ryc. 9 i 10). W takich gminach jak Grodziec, Gizałki, Czajków, Wijewo wpływy z subwencji ogólnej przekraczały 1500 zł na mieszkańca (prawie 200% średniej dla województwa). Wysokie kwoty subwencji otrzymywały gminy o niewielkich dochodach własnych, a subwencja w tych przypadkach przyczyniała się do wyrównywania ogólnego poziomu dochodów w województwie. Z kolei największe gminy, gminy miejskie, a także nieliczne gminy wiejskie województwa wielkopolskiego uzyskiwały znacznie niższe dochody z subwencji ogólnej. Budżety Komornik, Lubonia, Puszczykowa oraz Rokietnicy zasilane były kwotą poniżej 400 zł na osobę (poniżej 50% średniej dla województwa).

Rycina 9. Poziom dochodów gmin województwa wielkopolskiego z subwencji ogólnej w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 10. Poziom dochodów gmin województwa wielkopolskiego z subwencji ogólnej w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

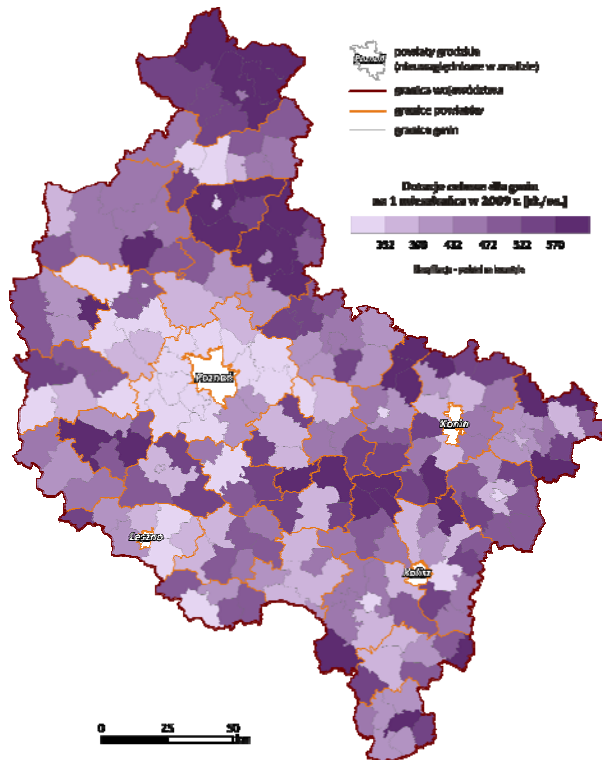
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Dotacje celowe

W analizowanym okresie wysokość dotacji celowych przekazywanych budżetom gmin województwa wielkopolskiego wahał się w przedziale 300-500 zł na osobę (tab. 8). Różnice pomiędzy poszczególnymi kategoriami gmin były niewielkie, choć można zauważyć, że wyższe kwoty dotacji uzyskiwały gminy wiejskie (451 zł w 2009 roku) oraz o liczbie ludności poniżej 10 000 (486 zł). Natomiast w gminach miejskich oraz liczących poniżej 50 000 mieszkańców wpływy budżetowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły odpowiednio: 341 zł i 342 zł. Podobnie jak w przypadku subwencji, najwyższe wpływy z dotacji celowych uzyskiwały gminy południowej i północnej Wielkopolski (ryc. 11 i 12). W 7 gminach w 2009 roku (głównie wiejskie i miejsko-wiejskie) przekroczyły one 700 zł na osobę, stanowiąc ponad 170% średniej dla województwa (Gizałki 778 zł, Orchowo 762 zł, Szamocin 742 zł, Okonek 713 zł, Gołańcz 708 zł, Chrzypsko Wielkie 707 zł oraz Żerków 707 zł). Natomiast w gminach aglomeracji poznańskiej dochody z dotacji celowych były znacznie niższe (Suchy

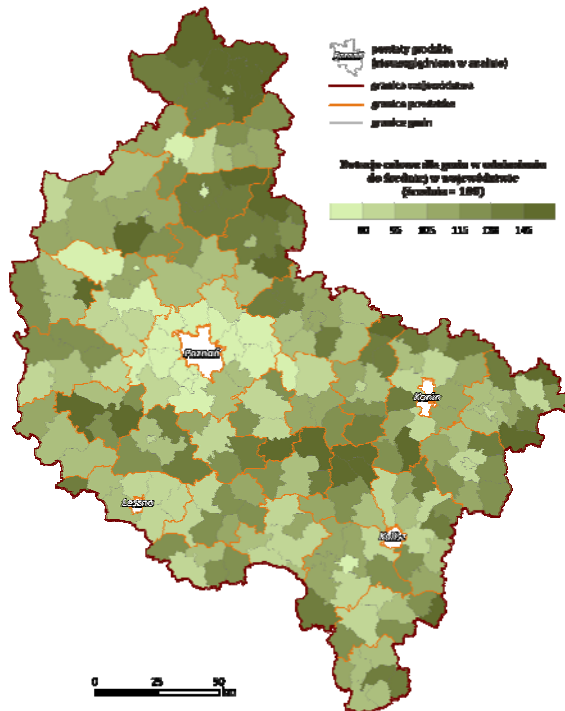
Las 165 zł i 39%, Czerwonak 179 zł i 43%, Komorniki 195 zł i 47%, Puszczykowo 203 zł i 49%).

Rycina 11. Poziom dochodów gmin województwa wielkopolskiego z dotacji celowych w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 12. Poziom dochodów gmin województwa wielkopolskiego z dotacji celowych w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Środki z budżetu Unii Europejskiej

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej jednym z podstawowych źródeł finansowania inwestycji stały się środki pochodzące z unijnego budżetu. W latach 2007-2009 gminy województwa wielkopolskiego z tego źródła pozyskały prawie 900 mln zł (tab. 9). Po wyraźnym wzroście dochodów w 2008 roku do poziomu 347 mln zł, kolejny rok przyniósł 10% spadek (do 309 mln zł). W wartościach bezwzględnych najwięcej środków z Unii Europejskiej pozyskały gminy miejsko-wiejskie (159 mln zł w 2009 roku) oraz liczące do 10 000 mieszkańców (106 mln zł).

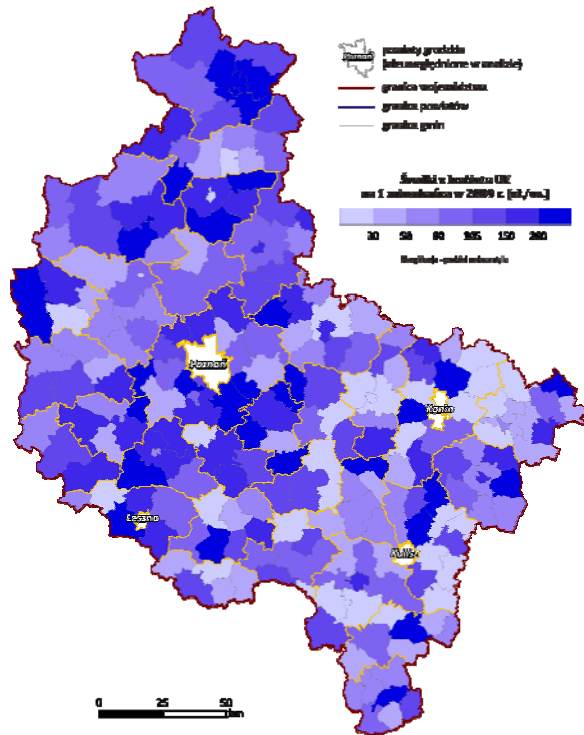
Analiza tabeli 9 wskazuje, że w przeliczeniu na 1 mieszkańca wysokość środków unijnych, które uzyskały gminy województwa wielkopolskiego, bez względu na jej typ i wielkość jest podobna i oscyluje w granicach wartości średniej. W 2009 roku wartości te wynosiły od 144 zł *per capita* (w gminach powyżej 50 000 mieszkańców) do 111 zł (w gminach wiejskich). Jednakże wartość współczynnika zmienności oraz przestrzenny rozkład wartości uzyskanych środków wykazują bardzo duże zróżnicowanie wykorzystania środków z Unii Europejskiej przez Wielkopolskie samorządy lokalne (ryc. 13 i 14). Wartość współczynnika zmienności wyniosła 84%. W 2009 roku największe środki z Unii Europejskiej pozyskały gminy: Świąciechowa (589 zł na 1 mieszkańca i 496% średniej dla województwa), Zaniemyśl (507 zł i 426%), Budzyń (494 zł i 416%,) oraz Ślesin (410 zł i 345 %). Z kolei najniższe gminy: Sulmierzyce (2,2 zł i 1,9%), Słupca (2,4% i 2,0%), Miasteczko Krajeńskie (4,4 zł i 3,7%) oraz Miejska Górka (8,7 zł, 7,2 zł).

Tabela 9. Poziom dochodów gmin województwa wielkopolskiego z Unii Europejskiej w latach 2007-2009

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	2007		2008		2009		Dynamika zmian (ceny bieżące)	
	w mln	w zł na osobę	w mln	w zł na osobę	w mln	w zł na osobę	2008/2007	2009/2008
ogółem	232,2	90,2	347,2	134,1	309,3	118,8	149,5	89,1
miejskie	33,1	78,1	67,5	159,2	54,5	128,6	203,9	80,7
miejsko-wiejskie	118,8	90,9	186,5	141,9	159,3	120,6	157,0	85,4
wiejskie	80,3	95,3	93,2	109,6	95,5	111,2	116,1	102,5
do 10 000	86,1	92,7	103,6	111,0	106,9	114,2	120,3	103,2
10 000 - 20 000	64,9	88,2	94,1	130,4	87,9	124,0	145,0	93,4
20 000 - 50 000	66,1	95,4	106,9	149,0	83,2	112,2	161,7	77,8
powyżej 50 000	15,1	69,7	42,6	196,3	31,3	144,7	282,1	73,5

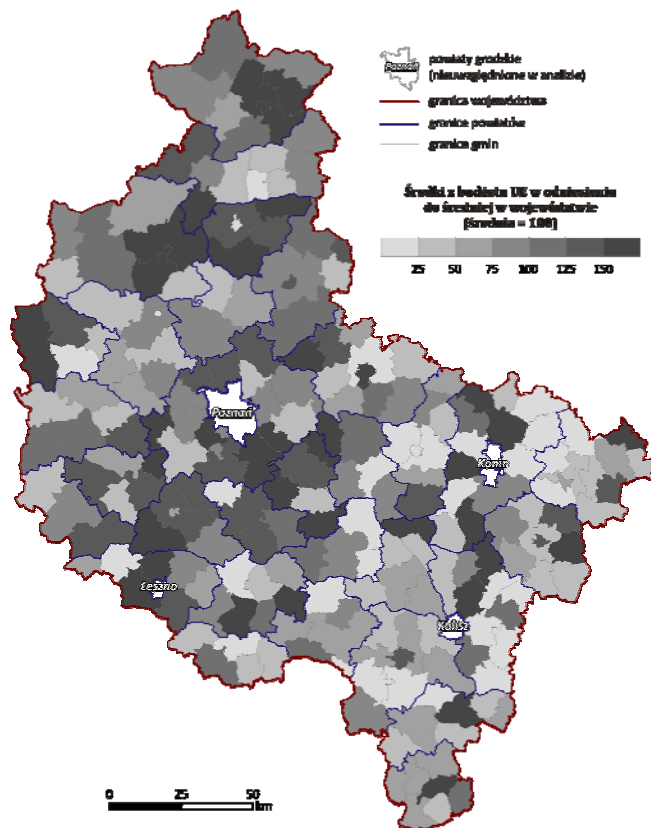
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 13. Poziom dochodów gmin województwa wielkopolskiego z budżetu Unii Europejskiej w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 14. Poziom dochodów gmin województwa wielkopolskiego z budżetu Unii Europejskiej w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Powiaty

W latach 2006-2009 struktura dochodów budżetów powiatów województwa wielkopolskiego był stabilna (tab. 10 i 11). Dominowała subwencja ogólna, stanowiąca około 45% dochodów ogółem. Udział dochodów własnych kształtował się na poziomie 31%, a dotacje celowych 28%. W rezultacie w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególne kategorie dochodów powiatów w 2009 roku wynosiły: subwencja ogólna 348,3 zł, dochody własne 229,9 zł, a dotacje celowe 141,9 zł.

Zbliżona struktura dochodów charakteryzowała małe i średnie powiaty Wielkopolski. W powiatach o liczbie ludności do 60 000 oraz od 60 000 do 100 000 subwencja ogólna stanowiła prawie połowę dochodów ogółem, przy 30% udziale dochodów własnych oraz 20% dotacji celowych. Natomiast powiaty, w których liczba mieszkańców przekraczała 100 000, udział subwencji ogólnej i dochodów własnych był podobny (ok. 40%), a dotacje celowe stanowiły około 17% dochodów ogółem.

Tabela 10. Struktura dochodów budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w %)

Wielkość (liczba ludności) powiatu	dochody własne	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w %				2009/2006
ogółem	ogółem (w mln zł)	1 492,1	1 591,7	1 760,0	1 890,3	398,2
	dochody własne	31,1	31,8	34,5	31,7	0,6
	subwencja ogólna	46,9	47,0	45,7	48,0	1,1
	dotacje celowe	19,9	20,0	19,8	19,5	-0,3
	pozostałe dochody	2,2	1,2	0,0	0,8	-1,4
do 60 000	ogółem (w mln zł)	388,7	409,1	462,2	508,6	119,9
	dochody własne	27,3	30,5	32,0	29,9	2,5
	subwencja ogólna	47,2	46,8	46,1	47,2	0,0
	dotacje celowe	22,3	21,7	21,9	21,7	-0,6
	pozostałe dochody	3,1	1,0	0,0	1,2	-2,0
60 000 - 100 000	ogółem (w mln zł)	641,5	693,8	761,5	806,9	165,4
	dochody własne	27,0	27,7	31,2	27,6	0,6
	subwencja ogólna	50,1	50,4	48,9	51,6	1,5
	dotacje celowe	20,5	20,6	19,9	19,9	-0,5
	pozostałe dochody	2,4	1,3	0,0	0,8	-1,6
powyżej 100 000	ogółem (w mln zł)	461,9	488,8	536,3	574,8	112,9
	dochody własne	39,9	38,7	41,4	38,9	-0,9
	subwencja ogólna	42,1	42,4	40,7	43,5	1,4
	dotacje celowe	17,0	17,7	17,9	17,1	0,1
	pozostałe dochody	1,1	1,2	0,0	0,5	-0,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Tabela 11. Struktura dochodów budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

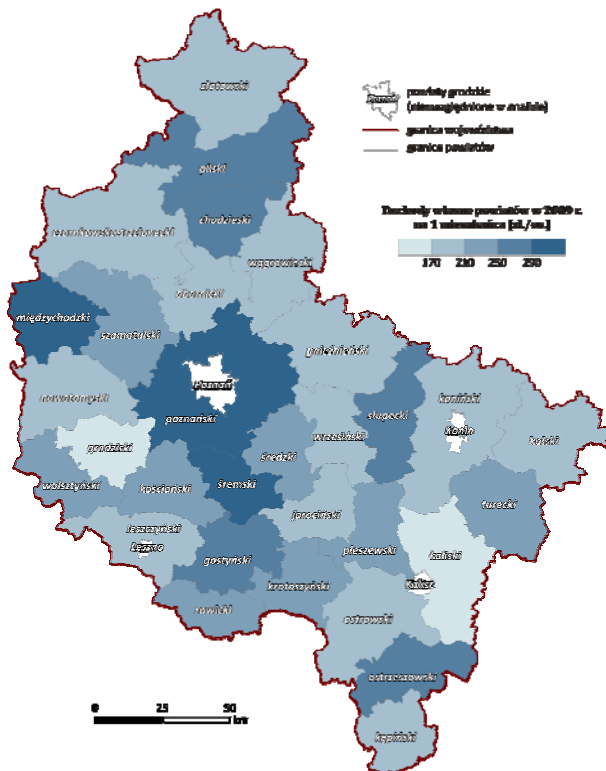
Wielkość (liczba ludności) powiatu	dochody własne	2006	2007	2008	2009
		w mln zł			
ogółem	ogółem	582,7	618,4	679,7	726,1
	dochody własne	181,1	196,6	234,6	229,9
	subwencja ogólna	273,1	290,6	310,4	348,3
	dotacje celowe	115,7	123,8	134,7	141,9
	pozostałe dochody	12,8	7,5	0,0	6,0
do 60 000	ogółem	611,7	642,1	722,0	791,9
	dochody własne	167,3	195,9	231,0	236,5
	subwencja ogólna	288,9	300,6	332,7	374,2
	dotacje celowe	136,4	139,5	158,3	172,1
	pozostałe dochody	19,0	6,1	0,0	9,2
60 000 - 100 000	ogółem	599,4	647,2	708,6	749,1
	dochody własne	161,9	179,3	221,0	206,9
	subwencja ogólna	300,4	326,0	346,4	386,8
	dotacje celowe	122,6	133,3	141,3	149,2
	pozostałe dochody	14,5	8,6	0,0	6,2
powyżej 100 000	ogółem	540,3	565,3	613,3	650,3
	dochody własne	215,3	218,6	253,9	253,1
	subwencja ogólna	227,3	239,6	249,9	282,6
	dotacje celowe	91,7	100,1	109,5	111,1
	pozostałe dochody	6,0	6,9	0,0	3,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Dochody własne

W całym badanym okresie w województwie wielkopolskim najwyższe dochody własne uzyskiwały powiaty, których liczba ludności przekraczała 100 000 (253 zł na 1 mieszkańca) (tab. 11, ryc. 15 i 16). Poziom dochodów budżetowych małych i średnich powiatów był zbliżony, osiągając ponad 200 zł. W trzech powiatach województwa – poznańskim, międzychodzkiem oraz śremskim, poziom dochodów własnych przekraczał 300 zł *per capita*, co stanowiło około 140% średniej dla Wielkopolski. Natomiast w powiatach kaliskim i grodziskim wynosił około 170 zł (70% wartości średniej). Poziom dochodów własnych powiatów województwa wielkopolskiego nie jest mocno zróżnicowany. Współczynnik zmienności wynosił około 20%.

Rycina 15. Poziom dochodów własnych powiatów województwa wielkopolskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 16. Poziom dochodów własnych powiatów województwa wielkopolskiego w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

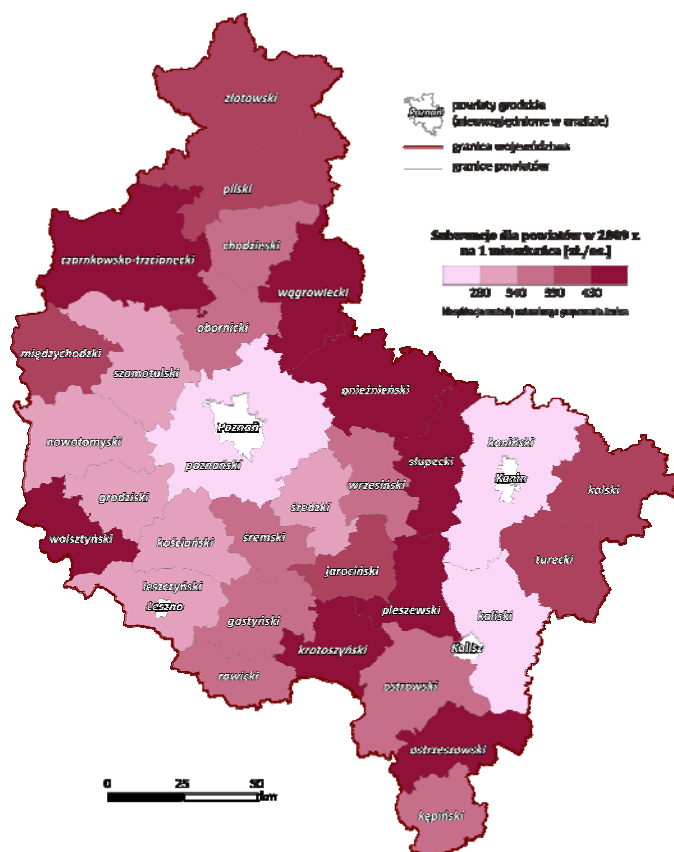

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Subwencja ogólna

Najistotniejszym dochodem powiatów jest subwencja ogólna, szczególnie w powiatach liczących mniej niż 100 000 ludności. Dostarczała ona do budżetów tych powiatów ponad 300 zł na 1 mieszkańca (tab. 11, ryc. 17 i 18). W największych powiatach wartość ta spadała do 250 zł. Do powiatów o najwyższych wpływach z subwencji ogólnej należy zaliczyć: krotoszyński (502 zł na 1 mieszkańca, 145% średniej), wągrowiecki (482 zł i 138%) oraz czarnkowsko-trzcianecki (470 zł, 135%). Na przeciwnym biegunie sytuują się powiaty ziemskie obok których funkcjonują miasta na prawach powiatu. To właśnie w tych miastach skupiają się szkoły średnie do których dojeżdżają uczniowie z powiatów ziemskich. W rezultacie dochody budżetowe z subwencji ogólnej w powiatach: poznańskim, kaliski, konińskim oraz leszczyńskim nie przekraczały 300 zł na 1 mieszkańca (poniżej 80% średniej). Współczynnik zmienności nie był wysoki i wynosił 21%.

Rycina 17. Poziom dochodów powiatów województwa wielkopolskiego z subwencji ogólnej w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 18. Poziom dochodów powiatów województwa wielkopolskiego z subwencji ogólnej w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

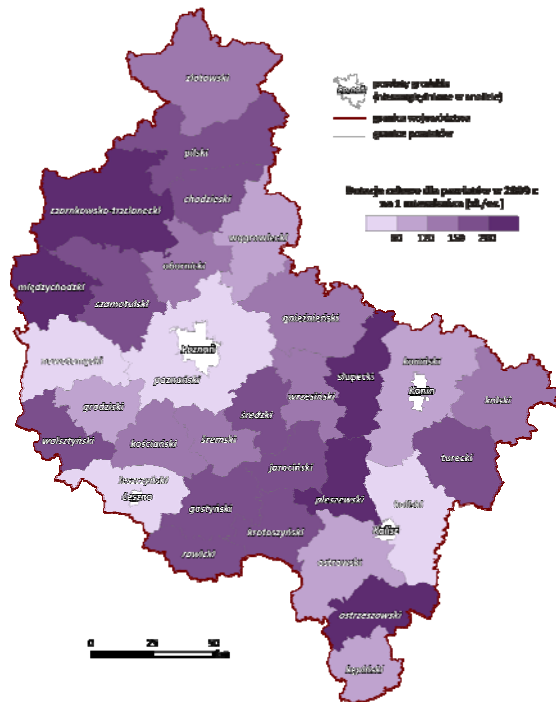
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Dotacje celowe

W Wielkopolsce najwyższe kwoty dotacji otrzymywały małe powiaty, w których liczba ludności nie przekraczała 60 000 (172,1 zł na 1 mieszkańca) (tab. 11, ryc. 19 i 20). Z kolei w powiatach o większej liczbie ludności, wysokość dotacji celowych zamykała się kwotą 150 zł na osobę. W pięciu powiatach województwa wielkopolskiego w 2009 roku poziom dotacji przekroczył 200 zł na 1 mieszkańca tj. słupeckim, międzychodzkiem, pleszewskim, ostrzeszowskim oraz czarnkowsko-trzcianeckim (ponad 150% średniej dla województwa). Natomiast w powiecie kaliskim wyniosły one 37 zł na osobę (26% średniej). Duże zróżnicowanie

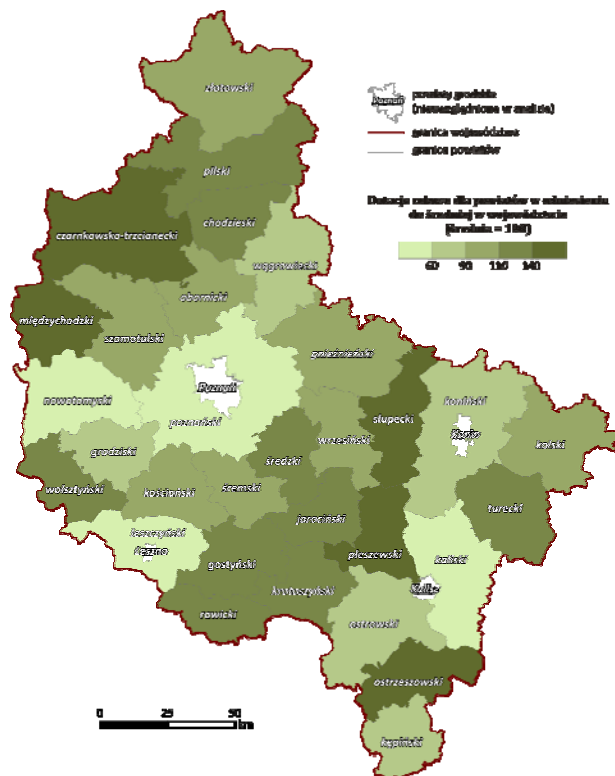
w poziomie uzyskiwanych dotacji celowych przez powiaty województwa wielkopolskiego potwierdza wartość współczynnika zmienności wynosząca 40% w 2009 roku.

Rycina 19. Poziom dochodów powiatów województwa wielkopolskiego z dotacji celowych w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 20. Poziom dochodów powiatów województwa wielkopolskiego z dotacji celowych w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Środki z budżetu Unii Europejskiej

W latach 2007-2009 powiaty województwa wielkopolskiego uzyskały z budżetu Unii Europejskiej 80 mln zł (tab. 12, ryc. 21 i 22). W 2007 roku pozyskano 32,5 mln zł (12,6 zł na 1 mieszkańca), co było najwyższą kwotą w badanym okresie. Największą aktywność w pozyskiwaniu środków unijnych wykazywały powiaty o liczbie ludności od 60 000 do 100 000 (32,6 mln zł w analizowanym okresie).

W 2009 roku najwyższe środki z budżetu Unii Europejskiej uzyskały powiaty: obornicki (37,8 zł na 1 mieszkańca, 420% średniej dla województwa), międzychodzki (28,2 zł, 314%), wrzesiński (21,2 zł i 235%) oraz wągrowiecki (20,8 zł, 231%). Natomiast powiaty kaliski i leszczyński zaledwie 3,0 zł na osobę (34% średniej).

Tabela 12. Dochodów powiatów województwa wielkopolskiego z Unii Europejskiej w latach 2007-2009

Wielkość powiatu	2007		2008		2009		Dynamika zmian (ceny bieżące)	
	w mln	w zł na osobę	w mln	w zł na osobę	w mln	w zł na osobę	2008/2007	2009/2008
ogółem	32,5	12,6	23,6	9,1	23,8	9,1	72,6	100,8
do 60 000	7,6	11,9	10,7	16,7	8,4	13,1	140,8	78,5
60 000 - 100 000	16,5	15,4	6,4	5,9	9,7	9,0	38,8	151,6
powyżej 100 000	8,4	9,8	6,5	7,4	5,7	6,5	77,4	87,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 21. Poziom dochodów powiatów województwa wielkopolskiego z Unii Europejskiej w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 22. Poziom dochodów powiatów województwa wielkopolskiego z Unii Europejskiej w 2009 roku (100% = średnia dla województwa wielkopolskiego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Miasta na prawach powiatu

Struktura dochodów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006–2009 niewiele się zmieniła (tab. 13 i 14). Zdecydowanie dominowały dochody własne stanowiąc ponad 60% dochodów ogółem (2766,9 zł na 1 mieszkańca w 2009 roku). Niewiele ponad 20% środków budżetowych stanowiła subwencja ogólna (968,7 zł), a dotacje celowe ok. 9% (355 zł).

Bardzo zbliżone struktury dochodów charakteryzowały budżety Kalisza, Konina oraz Leszna. W miastach tych dochody własne stanowiły ponad 50% dochodów ogółem. Wśród dochodów własnych dominowały wpływy z udziałów w podatkach dochodowych od osób fizycznych oraz prawnych (około 45% dochodów własnych). Subwencja ogólna dostarczała do budżetów tych miast około 30% dochodów, a dotacje celowe 15%.

Podstawowym źródłem dochodów Poznania były dochody własne, stanowiąc ponad 70% dochodów ogółem (3133 zł na osobę w 2009 roku). Z udziałów w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa Poznań uzyskiwał około 1500 zł na 1 mieszkańca. Subwencja

ogólna i dotacje celowe stanowiły w sumie zaledwie 30% dochodów budżetowych stolicy Wielkopolski.

Tabela 13. Struktura dochodów budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w %)

Miasto	dochody własne	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w %				2009/2006
ogółem	ogółem (w mln zł)	2 520,8	3 143,2	3 276,3	3 304,2	
	dochody własne	61,4	60,8	68,9	67,4	6,0
	subwencja ogólna	24,1	20,6	21,5	23,6	-0,5
	dotacje celowe	10,4	8,9	9,6	8,7	-1,8
	pozostałe dochody	4,1	9,7	0,0	0,3	-3,8
Kalisz	ogółem (w mln zł)	293,3	330,6	369,2	370,6	
	dochody własne	52,4	54,0	56,7	52,7	0,3
	subwencja ogólna	31,0	28,9	29,9	33,7	2,7
	dotacje celowe	14,9	14,3	13,4	13,4	-1,5
	pozostałe dochody	1,8	2,8	0,0	0,2	-1,6
Konin	ogółem (w mln zł)	283,4	357,9	291,7	314,6	
	dochody własne	45,5	38,1	52,9	52,0	6,5
	subwencja ogólna	27,6	23,2	32,2	33,5	5,9
	dotacje celowe	12,3	11,2	14,9	14,0	1,7
	pozostałe dochody	14,6	27,4	0,0	0,4	-14,1
Leszno	ogółem (w mln zł)	198,7	216,4	238,5	246,5	
	dochody własne	49,1	52,6	56,4	53,4	4,4
	subwencja ogólna	33,0	31,8	30,1	32,2	-0,8
	dotacje celowe	17,9	15,3	13,5	14,1	-3,7
	pozostałe dochody	0,1	0,2	0,0	0,3	0,2
Poznań	ogółem (w mln zł)	1 745,3	2 238,2	2 376,8	2 372,5	
	dochody własne	66,9	66,3	74,0	73,2	6,3
	subwencja ogólna	21,3	17,8	18,0	19,8	-1,5
	dotacje celowe	8,5	7,0	8,0	6,6	-1,9
	pozostałe dochody	3,3	8,9	0,0	0,3	-2,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Tabela 14. Struktura dochodów budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Miasto	dochody własne	2006	2007	2008	2009
		w zł na mieszkańca			
ogółem	ogółem	3 082,2	3 865,4	4 052,9	4 104,1
	dochody własne	1 892,3	2 351,8	2 791,2	2 766,9
	subwencja ogólna	741,9	794,8	871,7	968,7
	dotacje celowe	321,5	342,2	390,0	355,4
	pozostałe dochody	126,6	376,6	0,0	13,2
Kalisz	ogółem	2 703,8	3 060,2	3 446,0	3 462,9
	dochody własne	1 416,9	1 651,4	1 954,5	1 825,8
	subwencja ogólna	837,0	884,9	1 029,5	1 167,1
	dotacje celowe	401,9	438,8	462,0	462,5
	pozostałe dochody	47,9	85,2	0,0	7,5
Konin	ogółem	3 521,8	4 465,9	3 654,1	3 956,4
	dochody własne	1 603,1	1 703,3	1 931,6	2 058,7
	subwencja ogólna	971,8	1 038,2	1 176,3	1 324,3
	dotacje celowe	433,7	499,1	546,2	555,9
	pozostałe dochody	513,2	1 225,4	0,0	17,6
Leszno	ogółem	3106,9	3378,2	3718,3	3831,3
	dochody własne	1524,5	1778,1	2096,9	2047,0
	subwencja ogólna	1025,7	1075,6	1121,0	1232,6
	dotacje celowe	555,1	518,3	500,5	540,9
	pozostałe dochody	1,6	6,2	0,0	10,9
Poznań	ogółem	3089,3	3990,1	4265,1	4280,8
	dochody własne	2066,4	2644,7	3155,1	3133,8
	subwencja ogólna	658,8	710,6	768,9	848,8
	dotacje celowe	263,6	281,0	341,1	284,5
	pozostałe dochody	100,5	353,9	0,0	13,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

W latach 2007-2009 miasta na prawach powiatu województwa wielkopolskiego pozyskały z budżetu Unii Europejskiej 912 mln zł (tab. 15). Z tej kwoty Poznań uzyskał 682 ml zł. Poziom wykorzystanych środków z UE w badanym okresie wykazywał tendencję malejącą. W 2007 roku wykorzystano 429 mln zł (528 zł na osobę), w 2008 roku 298 mln zł (369 zł), a w 2009 roku 184 mln zł (228 zł).

Podobną skutecznością w pozyskiwaniu środków z UE charakteryzowały się Kalisz i Leszno. Każdego roku budżety tych miast były zasilane kwotą kilkunastu złotych na mieszkańca. Natomiast w Koninie po wybudowaniu w 2007 roku mostu stanowiącego przeprawę przez Wartę i pozyskaniu na ten cel znacznych środków unijnych, w kolejnych latach poziom wykorzystania był znacznie mniejszy (ok. 10 zł na osobę).

W Poznaniu najwyższe środki pozyskano w 2007 roku (519 zł na 1 mieszkańca). W kolejnych latach były to niższe kwoty: 444 zł i 159 zł.

Tabela 15. Poziom dochodów budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego z Unii Europejskiej w latach 2007-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Miasto	2007		2008		2009		Dynamika zmian (ceny bieżące)	
	w mln	w zł na osobę	w mln	w zł na osobę	w mln	w zł na osobę	2008/2007	2009/2008
ogółem	429,5	528,3	298,5	369,3	184,0	228,6	69,5	61,6
Kalisz	19,1	176,7	22,3	208,6	15,9	148,1	116,8	71,3
Konin	102,9	1 284,4	11,8	148,3	8,9	112,0	11,5	75,4
Leszno	16,3	254,5	16,9	263,5	15,2	236,6	103,7	89,9
Poznań	291,2	519,3	247,5	444,1	144,0	259,9	85,0	58,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

3. Poziom i struktura wydatków budżetów gmin, powiatów oraz miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

3.1. Poziom i struktura wydatków według rodzajów

Gminy

W latach 2006-2009 wydatki budżetowe gmin województwa wielkopolskiego wzrosły z 5,2 mld zł do 6,9 mld zł (tab. 16). Oznaczało to wzrost w cenach bieżących o 31,8% (ceny stałe o 19,3%). Zmiany poziomu wydatków gmin w poszczególnych latach nie były znaczące i wynosiły od 6,4% do 13,7%.

W analizowanym okresie wydatki gmin wiejskich w cenach stałych wzrosły o 27,9% (z 785 mln zł w 1996 roku do 1,1 mld zł w 2009 roku), gmin miejsko-wiejskich o 18,1% (z 2,6 mld zł do 3,4 mld zł), a gmin wiejskich o 17,2% (z 1,8 mld zł do 2,4 mld zł). Z kolei wydatki gmin liczących od 20 000 do 50 000 oraz powyżej 50 000 ludności wzrosły o ponad 30%, przy prawie 10% wzroście wydatków gmin od 10 000 do 20 000 mieszkańców.

Tabela 16. Poziom i struktura wydatków budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Dynamika zmian (ceny bieżące)				Dynamika zmian (ceny stałe)
		w mln zł				2007/2006	2008/2007	2009/2008	2009/2006	2009/2006
gminy	ogółem	5 227,5	5 563,6	6 323,4	6 892,0	106,4	113,7	109,0	131,8	119,3
	majątkowe	983,9	1 023,1	1 304,1	1 543,7	104,0	127,5	118,4	156,9	141,9
	bieżące	4 243,6	4 540,5	5 019,3	5 348,3	107,0	110,5	106,6	126,0	114,0
miejskie	ogółem	785,0	873,2	995,7	1 109,8	111,2	114,0	111,5	141,4	127,9
	majątkowe	138,9	186,3	248,6	285,2	134,1	133,4	114,7	205,3	185,7
	bieżące	646,1	686,9	747,1	824,6	106,3	108,8	110,4	127,6	115,5
miejsko-wiejskie	ogółem	2 600,5	2 721,8	3 107,1	3 395,2	104,7	114,2	109,3	130,6	118,1
	majątkowe	481,4	447,9	597,4	737,1	93,0	133,4	123,4	153,1	138,5
	bieżące	2 119,1	2 273,9	2 509,7	2 658,1	107,3	110,4	105,9	125,4	113,5
wiejskie	ogółem	1 842,0	1 968,7	2 220,6	2 386,9	106,9	112,8	107,5	129,6	117,2
	majątkowe	363,6	389,1	458,1	521,4	107,0	117,7	113,8	143,4	129,7
	bieżące	1 478,4	1 579,6	1 762,5	1 865,5	106,8	111,6	105,8	126,2	114,2
do 10 000	ogółem	1 977,1	2 018,6	2 318,9	2 491,2	102,1	114,9	107,4	126,0	114,0
	majątkowe	326,2	280,6	389,9	484,1	86,0	139,0	124,2	148,4	134,3
	bieżące	1 650,9	1 738,0	1 929,0	2 007,1	105,3	111,0	104,0	121,6	110,0
10 000 - 20 000	ogółem	1 539,5	1 685,7	1 758,6	1 866,3	109,5	104,3	106,1	121,2	109,7
	majątkowe	314,3	357,3	359,2	413,2	113,7	100,5	115,0	131,5	118,9
	bieżące	1 225,2	1 328,4	1 399,4	1 453,1	108,4	105,3	103,8	118,6	107,3
20 000 - 50 000	ogółem	1 309,5	1 406,2	1 740,6	1 941,2	107,4	123,8	111,5	148,2	134,1
	majątkowe	265,8	270,7	427,1	471,4	101,8	157,8	110,4	177,4	160,4
	bieżące	1 043,7	1 135,5	1 313,5	1 469,8	108,8	115,7	111,9	140,8	127,4
powyżej 50 000	ogółem	401,5	453,2	505,3	593,3	112,9	111,5	117,4	147,8	133,7
	majątkowe	77,7	114,6	127,8	174,9	147,5	111,5	136,9	225,1	203,6
	bieżące	323,8	338,6	377,5	418,4	104,6	111,5	110,8	129,2	116,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

W rodzajowej strukturze wydatków w latach 2006-2009 dominowały wydatki bieżące, jednakże przy oraz większym udziale wydatków majątkowych (tab. 17). Wydatki bieżące w budżetach gmin województwa wielkopolskiego stanowiły w 2006 i 2007 roku ponad 81% wydatków ogółem, a w 2009 roku 77,6%. Natomiast udział wydatków majątkowych wzrósł z 18,8% do 22,4%. Oznacza to, że gminy Wielkopolski w badanym okresie przeznaczyły na inwestycje oraz zakup akcji i udziałów w spółkach ponad 4,85 mld zł. Większym udziałem wydatków majątkowych charakteryzowały się gminy miejskie (25,7% w 2009 roku) oraz duże gminy liczące ponad 50 000 ludności (29,5%). W małych gminach wiejskich odsetek wydatków majątkowych wynosił około 20% wydatków ogółem. Jednocześnie w tych gminach większe znaczenie miały wydatki bieżące.

Tabela 17. Poziom i struktura wydatków budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w %)

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w %				2009/2006
gminy	ogółem (w mln zł)	5 227,5	5 563,6	6 323,4	6 892,0	
	majątkowe	18,8	18,4	20,6	22,4	3,6
	bieżące	81,2	81,6	79,4	77,6	-3,6
miejskie	ogółem (w mln zł)	785,0	873,2	995,7	1 109,8	
	majątkowe	17,7	21,3	25,0	25,7	8,0
	bieżące	82,3	78,7	75,0	74,3	-8,0
miejsko-wiejskie	ogółem (w mln zł)	2 600,5	2 721,8	3 107,1	3 395,2	
	majątkowe	18,5	16,5	19,2	21,7	3,2
	bieżące	81,5	83,5	80,8	78,3	-3,2
wiejskie	ogółem (w mln zł)	1 842,0	1 968,7	2 220,6	2 386,9	
	majątkowe	19,7	19,8	20,6	21,8	2,1
	bieżące	80,3	80,2	79,4	78,2	-2,1
do 10 000	ogółem (w mln zł)	1 977,1	2 018,6	2 318,9	2 491,2	
	majątkowe	16,5	13,9	16,8	19,4	2,9
	bieżące	83,5	86,1	83,2	80,6	-2,9
10 000 - 20 000	ogółem (w mln zł)	1 539,5	1 685,7	1 758,6	1 866,3	
	majątkowe	20,4	21,2	20,4	22,1	1,7
	bieżące	79,6	78,8	79,6	77,9	-1,7
20 000 - 50 000	ogółem (w mln zł)	1 309,5	1 406,2	1 740,6	1 941,2	
	majątkowe	20,3	19,3	24,5	24,3	4,0
	bieżące	79,7	80,7	75,5	75,7	-4,0
powyżej 50 000	ogółem (w mln zł)	401,5	453,2	505,3	593,3	
	majątkowe	19,4	25,3	25,3	29,5	10,1
	bieżące	80,6	74,7	74,7	70,5	-10,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

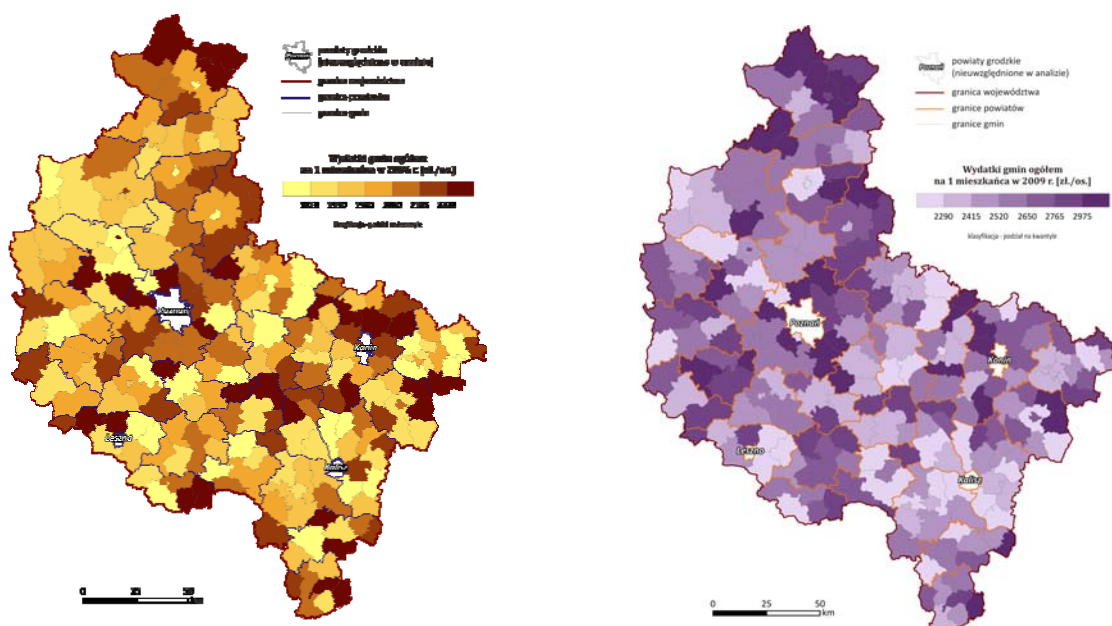
W przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatki gmin województwa wielkopolskiego wzrosły z 2041 zł do 2647 zł (tab. 18, ryc. 23 i 24). Wzrost ten wynikał nie tylko z wyższych wydatków bieżących (1657 zł *per capita* w 2006 roku i 2054 zł w 2009), ale także majątkowych (z 384 zł do 593 zł). Poziom wydatków ogółem w Wielkopolsce był zbliżony, bez względu na typ i wielkość gminy. W 2009 roku zawierały się one w przedziale od 2778 zł na osobę w gminach wiejskich do 2528 zł w gminach od 10 000 do 20 000 mieszkańców. Podobnie jak w przypadku dochodów, gminy województwa wielkopolskiego o najwyższym poziomie wydatków koncentrowały się w centralnej, północnej oraz południowo-wschodniej części województwa (Tarnowo Podgórne 6221 zł na 1 mieszkańca, Suchy Las 5425 zł, Przykona 5078 zł, Powidz 4873 zł oraz Kleczew 4317 zł). Poziom wydatków w tych gminach przekraczał 150% średniej dla województwa. Analizując poziom wydatków majątkowych należy zauważyć, że ich poziom wzrastał wraz ze wzrostem wielkości gminy. W 2009 roku w największych gminach przekraczały one 800 zł na osobę, a w najmniejszych 500 zł. Ponadto wyższe wydatki majątkowe charakteryzowały gminy miejskie (672 zł w 2009 roku), a niższe gminy wiejskie (606 zł) oraz gminy miejsko-wiejskie (558 zł). Gminy województwa wielkopolskiego o najwyższych wydatkach majątkowych skupiały się wokół Poznania oraz w północnej części Wielkopolski (ryc. 25). Wydatki majątkowe w 2009 roku w gminach Tarnowo Podgórne, Komorniki, Suchy Las, Powidz oraz Kórnik przekraczały 1500 zł na osobę (ponad 300% średniej dla województwa). Zróżnicowanie przestrzenne poziomu wydatków budżetów gmin w województwie wielkopolskim nie jest duże, o czym świadczy wartość współczynnika zmienności wynosząca 19%. Znacznie większe dysproporcje występowały w przypadku wydatków majątkowych. Wartość tego wskaźnika sięgała 57%.

Tabela 18. Poziom i struktura wydatków budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	Wydatki	2006	2007	2008	2009
		w zł na 1 mieszkańca			
gminy	ogółem	2 041,5	2 161,7	2 442,2	2 647,5
	majątkowe	384,2	397,5	503,7	593,0
	bieżące	1 657,2	1 764,2	1 938,5	2 054,5
miejskie	ogółem	1 853,8	2 061,2	2 348,9	2 618,2
	majątkowe	328,0	439,8	586,5	672,8
	bieżące	1 525,8	1 621,4	1 762,4	1 945,3
miejsko-wiejskie	ogółem	1 996,6	2 080,8	2 363,8	2 571,8
	majątkowe	369,6	342,4	454,5	558,3
	bieżące	1 627,0	1 738,4	1 909,3	2 013,5
wiejskie	ogółem	2 206,7	2 338,0	2 609,8	2 778,2
	majątkowe	435,6	462,1	538,4	606,9
	bieżące	1 771,1	1 875,9	2 071,4	2 171,4
do 10 000	ogółem	2 112,5	2 149,2	2 457,1	2 627,9
	majątkowe	348,5	298,8	413,1	510,7
	bieżące	1 764,0	1 850,4	2 043,9	2 117,2
10 000 - 20 000	ogółem	2 142,6	2 324,8	2 403,3	2 528,7
	majątkowe	437,4	492,8	490,9	559,9
	bieżące	1 705,2	1 832,0	1 912,4	1 968,9
20 000 - 50 000	ogółem	1 900,5	2 030,3	2 497,7	2 770,9
	majątkowe	385,8	390,8	612,9	672,9
	bieżące	1 514,7	1 639,5	1 884,8	2 098,0
powyżej 50 000	ogółem	1 848,7	2 090,6	2 330,3	2 739,2
	majątkowe	357,8	528,6	589,4	807,5
	bieżące	1 490,9	1 562,0	1 740,9	1 931,7

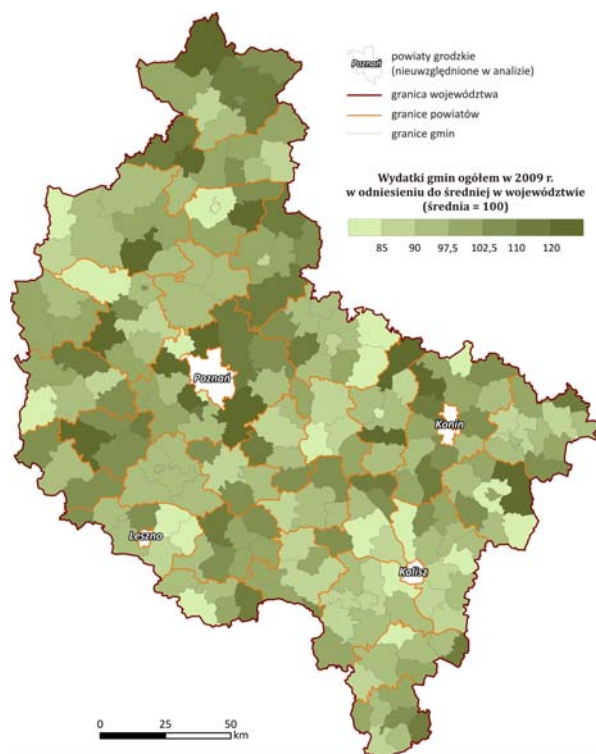
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 23. Poziom wydatków budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006 i 2009

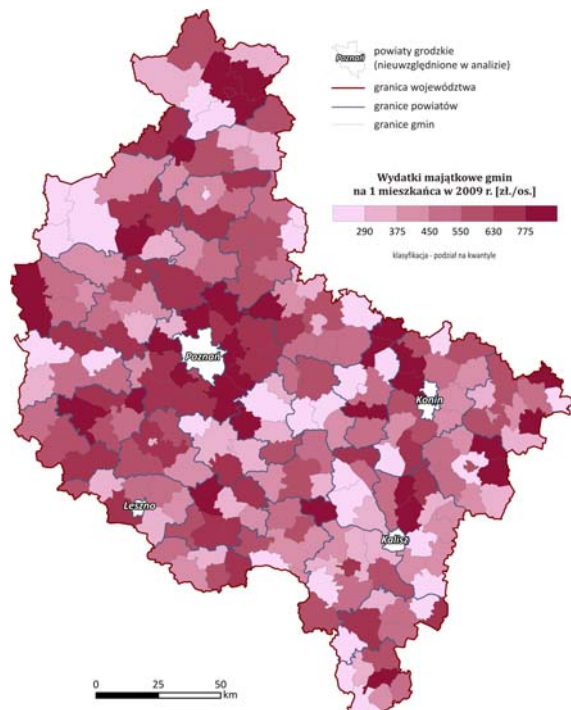
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 24. Poziom wydatków budżetów gmin województwa wielkopolskiego w 2009 (100% średnia dla województwa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 25. Poziom wydatków majątkowych budżetów gmin województwa wielkopolskiego w 2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Powiaty

W latach 2006-2009 wydatki budżetów powiatów województwa wielkopolskiego wzrosły w cenach bieżących o 23,5% (w cenach stałych o 11,7%) (tab. 18). Osiągając w 2009 roku poziom 1,9 mld zł. W tymże roku wydatki budżetów powiatów liczących mniej niż 60 000 ludności osiągnęły 0,5 mld zł, od 60 000 do 100 000 – 0,8 mld zł, a powyżej 100 000 0,6 mld zł. Dynamika zmian w kolejnych latach analizy była podobna, wynosząc corocznie od kilku do kilkunastu procent.

Tabela 19. Poziom i struktura wydatków budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Wielkość powiatu	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Dynamika zmian (ceny bieżące)				Dynamika zmian (ceny stałe)
		w mln zł				2007/2006	2008/2007	2009/2008	2009/2006	2009/2006
powiaty	ogółem	1 574,7	1 602,3	1 750,6	1 944,1	101,8	109,3	111,1	123,5	111,7
	majątkowe	208,9	191,2	189,8	264,0	91,5	99,3	139,1	126,4	114,3
	bieżące	1 365,8	1 411,1	1 560,8	1 680,1	103,3	110,6	107,6	123,0	111,3
do 60 000	ogółem	413,4	421,7	453,5	523,6	102,0	107,5	115,5	126,7	114,6
	majątkowe	60,4	48,8	43,0	78,6	80,8	88,1	182,8	130,1	117,7
	bieżące	353,0	372,9	410,5	445,0	105,6	110,1	108,4	126,1	114,0
60 000 - 100 000	ogółem	668,4	695,4	752,7	838,7	104,0	108,2	111,4	125,5	113,5
	majątkowe	80,5	82,9	80,6	118,8	103,0	97,2	147,4	147,6	133,5
	bieżące	587,9	612,5	672,1	719,9	104,2	109,7	107,1	122,5	110,8
powyżej 100 000	ogółem	492,9	485,1	544,3	581,8	98,4	112,2	106,9	118,0	106,8
	majątkowe	68,1	59,5	66,2	66,6	87,4	111,3	100,6	97,8	88,5
	bieżące	424,8	425,6	478,1	515,2	100,2	112,3	107,8	121,3	109,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Zakres zadań wykonywanych przez samorządy powiatowe powoduje, że wydatki majątkowe mają stosunkowo mniejsze znaczenie aniżeli w przypadku gmin i miast na prawach powiatu. Natomiast rola wydatków bieżących jest zdecydowanie większa. W budżetach powiatów województwa wielkopolskiego wydatki bieżące stanowiły prawie 90% ogółu wydatków przy niewiele ponad 10% udziale wydatków majątkowych (tab. 20).

Każdego roku powiaty województwa wielkopolskiego przeznaczały na inwestycje około 200 mln zł. Pozostałe środki (około 1,5 mld zł) wydatkowane były na bieżące zadania. W poszczególnych typach powiatów wzrost poziomu wydatków bieżących był stały i wynosił kilka procent rocznie. Dużo większym wahaniami podlegała kwota środków przeznaczanych na inwestycje. W powiatach poniżej 60 000 ludności do 2008 występował spadek poziomu wydatków majątkowych, a w 2009 roku nastąpił wyraźny ich wzrost. Bardziej stabilny poziom wydatków majątkowych charakteryzował budżety powiatów o liczbie ludności od

60 000 do 100 000. W trzech pierwszych latach analizy ich poziom osiągał 80 mln zł, a w 2009 roku wzrósł do 118 mln zł. Z kolei w największych powiatach Wielkopolski najwyższy poziom wydatków majątkowych odnotowano w 2006 roku (68 mln zł).

Tabela 20. Poziom i struktura wydatków budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w %)

Wielkość powiatu	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w %				2009/2006
powiaty	ogółem (w mln zł)	1 574,7	1 602,3	1 750,6	1 944,1	
	majątkowe	13,3	11,9	10,8	13,6	0,3
	bieżące	86,7	88,1	89,2	86,4	-0,3
do 60 000	ogółem (w mln zł)	413,4	421,7	453,5	523,6	
	majątkowe	14,6	11,6	9,5	15,0	0,4
	bieżące	85,4	88,4	90,5	85,0	-0,4
60 000 - 100 000	ogółem (w mln zł)	668,4	695,4	752,7	838,7	
	majątkowe	12,0	11,9	10,7	14,2	2,1
	bieżące	88,0	88,1	89,3	85,8	-2,1
powyżej 100 000	ogółem (w mln zł)	492,9	485,1	544,3	581,8	
	majątkowe	13,8	12,3	12,2	11,4	-2,4
	bieżące	86,2	87,7	87,8	88,6	2,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

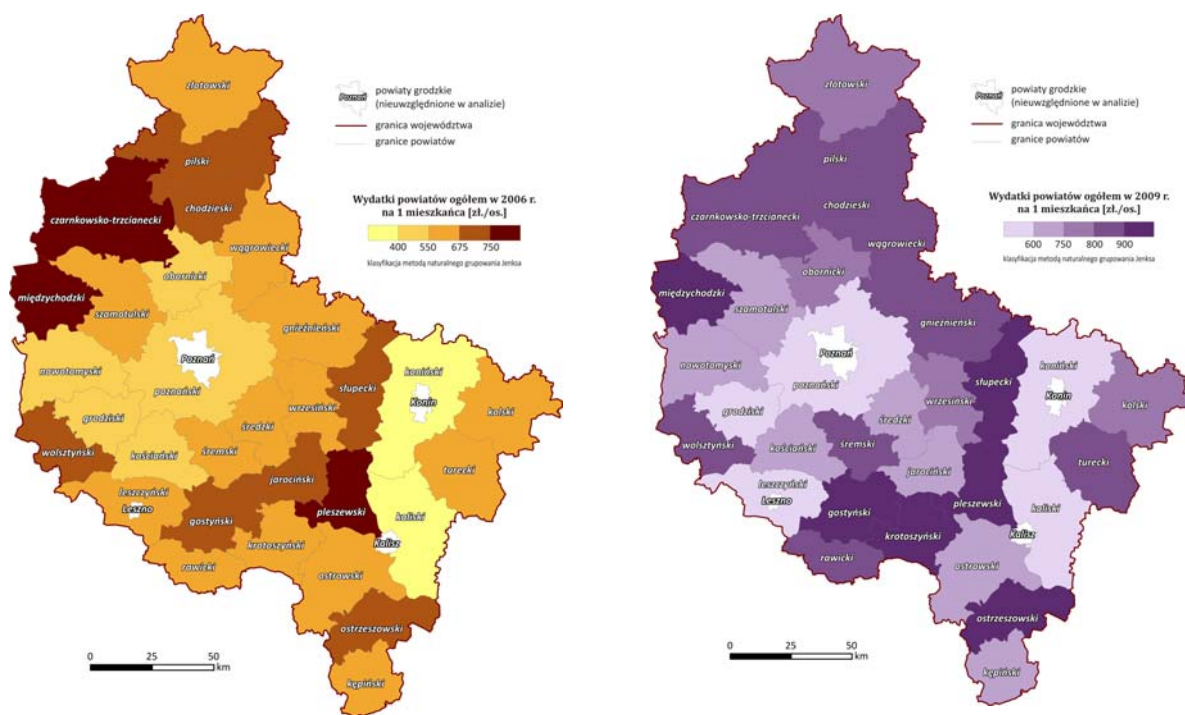
Poziom wydatków budżetów powiatów w przeliczeniu na 1 mieszkańca wzrósł z 615 zł w 2006 roku do 746 zł w 2009 roku (tab. 21, ryc. 26 i 27). W takich powiatach jak: międzychodzki, pleszewski, słupecki oraz ostrzeszowski wysokość wydatków na osobę wynosiła około 1000 zł, co stanowiło 130% średniej dla Wielkopolski. Podobnie jak w przypadku gmin współczynnik zmienności nie był wysoki i wynosił 19%. W 2009 roku na tę kwotę złożyły się głównie wydatki bieżące (645 zł) oraz w mniejszym stopniu wydatki majątkowe (101 zł). W powiatach, w których liczba ludności nie przekraczała 60 000 mieszkańców wartości charakteryzujące poziom wydatków były wyższe niż przedstawione wartości średnie dla województwa. W pozostałych typach powiatów wartości te kształtowały się na niższym poziomie. Zdecydowanie najwyższy poziom wydatków majątkowych w 2009 roku cechował budżety powiatów kościańskiego i rawickiego wynoszący 200 zł na 1 mieszkańca, co stanowiło prawie 200% średniej dla wszystkich powiatów (ryc. 28). Współczynnik zmienności był trochę niższy niż w przypadku gmin i wyniósł 41%.

Tabela 21. Poziom i struktura wydatków budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Wielkość powiatu	Wydatki	2006	2007	2008	2009
		w zł na 1 mieszkańca			
powiaty	ogółem	615,0	622,6	676,1	746,8
	majątkowe	81,6	74,3	73,3	101,4
	bieżące	533,4	548,3	602,8	645,4
do 60 000	ogółem	650,6	663,6	708,5	815,3
	majątkowe	95,1	76,8	67,2	122,4
	bieżące	555,5	586,8	641,3	692,9
60 000 - 100 000	ogółem	624,5	648,7	700,4	778,6
	majątkowe	75,2	77,3	75,0	110,3
	bieżące	549,3	571,4	625,4	668,4
powyżej 100 000	ogółem	576,6	561,0	622,4	658,3
	majątkowe	79,7	68,8	75,7	75,4
	bieżące	496,9	492,2	546,7	582,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 26. Poziom i struktura wydatków budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006 i 2009

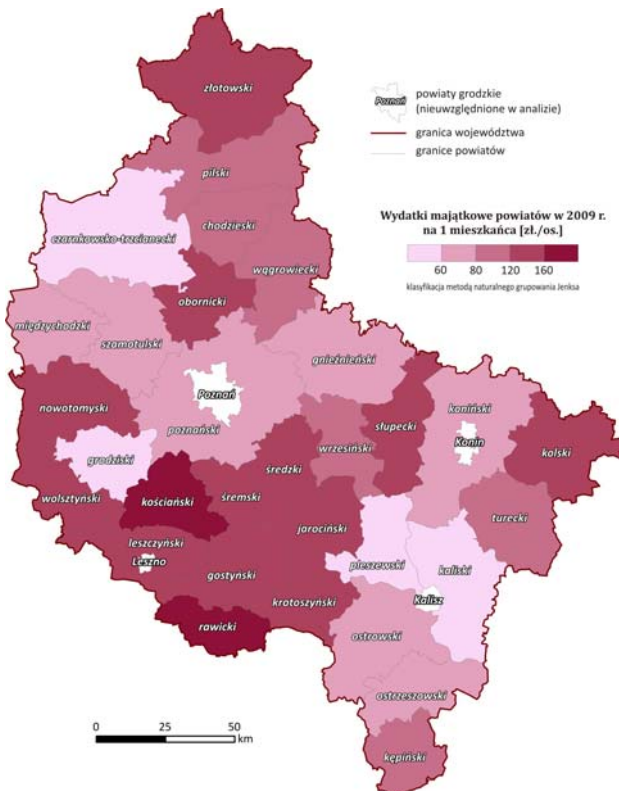
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 27. Poziom i struktura wydatków budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w 2009 roku (100% średnia dla województwa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 28. Poziom wydatków majątkowych budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Miasta na prawach powiatu

Wydatki miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w 2006 roku wyniosły 2,6 mld zł i do 2009 roku wzrosły w cenach bieżących o 38% (realnie o 25%) do poziomu 3,7 mld zł (tab. 22). Ponad połowę z tej kwoty stanowiły wydatki Poznania. W stolicy Wielkopolski w badanym okresie wydatki budżetowe wzrosły o 44% (30% w cenach stałych), co było najwyższą wartością wśród miast na prawach powiatu województwa. Podobna dynamika wzrostu cechowała wydatki Kalisza, jednakże w tym mieście zdecydowanie szybciej wzrastał poziom wydatków majątkowych.

Tabela 22. Poziom i struktura wydatków budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Miasto	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Dynamika zmian (nominalnie)				Dynamika zmian (realnie)
		w mln zł				2007/2006	2008/2007	2009/2008	2009/2006	2009/2006
ogółem	ogółem	2 694,4	3 053,6	3 297,8	3 722,3	113,3	108,0	112,9	138,1	125,0
	majątkowe	740,2	899,5	915,7	984,3	121,5	101,8	107,5	133,0	120,3
	bieżące	1 954,2	2 154,1	2 382,1	2 738,0	110,2	110,6	114,9	140,1	126,7
Kalisz	ogółem	300,1	342,8	413,6	431,3	114,2	120,7	104,3	143,7	130,0
	majątkowe	60,4	84,9	124,9	119,1	140,6	147,1	95,4	197,2	178,4
	bieżące	239,7	257,9	288,7	312,2	107,6	111,9	108,1	130,2	117,8
Konin	ogółem	311,3	385,4	297,7	315,1	123,8	77,2	105,8	101,2	91,6
	majątkowe	104,0	158,0	50,6	40,3	151,9	32,0	79,6	38,8	35,1
	bieżące	207,3	227,4	247,1	274,8	109,7	108,7	111,2	132,6	119,9
Leszno	ogółem	207,5	218,4	246,1	265,7	105,3	112,7	108,0	128,0	115,8
	majątkowe	43,2	42,4	55,8	55,9	98,1	131,6	100,2	129,4	117,1
	bieżące	164,3	176,0	190,3	209,8	107,1	108,1	110,2	127,7	115,5
Poznań	ogółem	1 875,5	2 107,0	2 340,5	2 710,2	112,3	111,1	115,8	144,5	130,7
	majątkowe	532,5	614,2	684,4	769,0	115,3	111,4	112,4	144,4	130,6
	bieżące	1 343,0	1 492,8	1 656,1	1 941,2	111,2	110,9	117,2	144,5	130,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Poza budżetem Konina, struktura wydatków miast na prawach powiatu była stabilna (tab. 23). Wydatki bieżące stanowiły około 70-75% ogółu wydatków. W latach 2006-2007 w związku z budową mostu w Koninie, wydatki bieżące stanowiły zaledwie około 60% wydatków ogółem. W kolejnych latach władze tego miasta musiały wyraźnie ograniczyć poziom wydatków majątkowych. Istotne znaczenie w strukturze wydatków wszystkich badanych miast miały wydatki majątkowe. W latach 2006-2009 miasta na prawach powiatu województwa wielkopolskiego na inwestycje przeznaczyły ponad 3,5 mld zł. Stanowiły one około 25-30% wydatków budżetowych tych miast.

Tabela 23. Poziom i struktura wydatków budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w %)

Miasto	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w %				2009/2006
ogółem	ogółem (w mln zł)	2 694,4	3 053,6	3 297,8	3 722,3	
	majątkowe	27,5	29,5	27,8	26,4	-1,0
	bieżące	72,5	70,5	72,2	73,6	1,0
Kalisz	ogółem (w mln zł)	300,1	342,8	413,6	431,3	
	majątkowe	20,1	24,8	30,2	27,6	7,5
	bieżące	79,9	75,2	69,8	72,4	-7,5
Konin	ogółem (w mln zł)	311,3	385,4	297,7	315,1	
	majątkowe	33,4	41,0	17,0	12,8	-20,6
	bieżące	66,6	59,0	83,0	87,2	20,6
Leszno	ogółem (w mln zł)	207,5	218,4	246,1	265,7	
	majątkowe	20,8	19,4	22,7	21,0	0,2
	bieżące	79,2	80,6	77,3	79,0	-0,2
Poznań	ogółem (w mln zł)	1 875,5	2 107,0	2 340,5	2 710,2	
	majątkowe	28,4	29,2	29,2	28,4	0,0
	bieżące	71,6	70,8	70,8	71,6	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Wydatki ogółem *per capita* w analizowanym okresie kształtowały się na poziomie od 3294 zł w 2006 roku do 4623 zł w 2009 roku (tab. 24). Natomiast wydatki bieżące od 2389 zł do 3400 zł, a majątkowe od 905 zł do 1222. W 2009 roku najwyższy poziom wydatków bieżących i majątkowych charakteryzował Poznań. Wysokość wydatków Kalisza, Konina i Leszna była kilkaset złotych niższa niż w Poznaniu.

Tabela 24. Poziom i struktura wydatków budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Miasto	Wydatki	2006	2007	2008	2009
		w zł na 1 mieszkańca			
ogółem	ogółem	3 294,5	3 755,2	4 079,5	4 623,4
	majątkowe	905,1	1 106,2	1 132,8	1 222,6
	bieżące	2 389,4	2 649,0	2 946,8	3 400,8
Kalisz	ogółem	2 766,5	3 173,2	3 860,4	4 030,1
	majątkowe	556,8	785,9	1 165,8	1 112,9
	bieżące	2 209,7	2 387,3	2 694,6	2 917,2
Konin	ogółem	3 868,5	4 809,1	3 729,2	3 962,7
	majątkowe	1 292,4	1 971,5	633,9	506,8
	bieżące	2 576,1	2 837,5	3 095,4	3 455,9
Leszno	ogółem	3 244,5	3 409,5	3 836,8	4 129,8
	majątkowe	675,5	661,9	869,9	868,8
	bieżące	2 569,0	2 747,6	2 966,9	3 260,9
Poznań	ogółem	3 319,8	3 756,2	4 200,0	4 890,1
	majątkowe	942,6	1 095,0	1 228,1	1 387,5
	bieżące	2 377,2	2 661,3	2 971,8	3 502,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

3.2. Struktura wydatków według działów

Gminy

Struktura wydatków bieżących budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 była stabilna (tab. 25). Zdecydowanie dominowały wydatki na oświatę i wychowanie (ok. 43% ogółu wydatków bieżących), a także na pomoc społeczną (ok. 25%) oraz administrację publiczną (ok. 12%). W gminach małych oraz wiejskich wydatki w dziale oświata i wychowanie oraz administracja publiczna były wyższe niż wartości średnie dla województwa osiągając odpowiednio około 50% i 13%. Natomiast w gminach dużych i miejskich stanowiły one około 40% i 10%.

Tabela 25. Struktura wydatków bieżących budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w mln zł				2009/2006
gminy	bieżące (w mln zł)	4 243,6	4 540,5	5 019,3	5 348,3	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	1 657,2	1 764,2	1 938,5	2 054,5	
	administracja publiczna	11,7	11,8	11,9	12,0	0,3
	gospodarka komunalna	4,1	4,1	4,3	4,7	0,6
	pomoc społeczna	25,1	23,6	22,3	20,5	-4,7
	oświata i wychowanie	43,0	43,3	43,4	43,8	0,8
	transport	3,4	3,4	3,9	4,0	0,7
	pozostałe	12,7	13,8	14,2	15,1	2,4
miejskie	bieżące (w mln zł)	646,1	686,9	747,1	824,6	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	1 525,8	1 621,4	1 762,4	1 945,3	
	administracja publiczna	10,4	10,5	10,6	10,5	0,1
	gospodarka komunalna	5,6	5,4	5,7	5,9	0,3
	pomoc społeczna	25,7	25,2	23,0	22,0	-3,7
	oświata i wychowanie	40,2	40,3	41,0	40,2	0,0
	transport	4,6	4,3	4,8	5,3	0,7
	pozostałe	13,5	14,3	14,8	16,2	2,7
miejsko-wiejskie	bieżące (w mln zł)	2 119,1	2 273,9	2 509,7	2 658,1	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	1 627,0	1 738,4	1 909,3	2 013,5	
	administracja publiczna	11,2	11,4	11,5	11,6	0,3
	gospodarka komunalna	4,1	4,3	4,4	4,7	0,6
	pomoc społeczna	25,6	24,2	22,7	21,0	-4,6
	oświata i wychowanie	43,3	43,4	43,6	44,0	0,7
	transport	3,2	3,3	3,9	3,9	0,7
	pozostałe	12,5	13,4	13,9	14,7	2,2
wiejskie	bieżące (w mln zł)	1 478,4	1 579,6	1 762,5	1 865,5	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	1 771,1	1 875,9	2 071,4	2 171,4	
	administracja publiczna	13,0	13,0	13,0	13,3	0,3
	gospodarka komunalna	3,4	3,4	3,6	4,0	0,6
	pomoc społeczna	24,2	22,0	21,3	19,0	-5,1
	oświata i wychowanie	43,8	44,4	44,3	45,0	1,2
	transport	3,0	3,2	3,5	3,6	0,6
	pozostałe	12,7	14,0	14,3	15,1	2,5

do 10 000	bieżące (w mln zł)	1 650,9	1 738,0	1 929,0	2 007,1	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	1 764,0	1 850,4	2 043,9	2 117,2	
	administracja publiczna	13,0	13,0	13,0	13,3	0,3
	gospodarka komunalna	3,4	3,5	3,6	4,1	0,7
	pomoc społeczna	25,7	23,5	23,0	20,7	-5,0
	oświata i wychowanie	44,2	45,2	45,0	46,0	1,8
	transport	2,2	2,2	2,3	2,3	0,1
	pozostałe	11,4	12,7	13,1	13,5	2,1
10 000 - 20 000	bieżące (w mln zł)	1 225,2	1 328,4	1 399,4	1 453,1	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	1 705,2	1 832,0	1 912,4	1 968,9	
	administracja publiczna	11,8	11,9	11,3	12,0	0,2
	gospodarka komunalna	4,2	4,2	4,5	4,4	0,2
	pomoc społeczna	23,4	22,1	18,7	19,8	-3,6
	oświata i wychowanie	42,7	43,0	42,9	44,3	1,6
	transport	3,8	4,1	7,2	4,0	0,2
	pozostałe	14,0	14,6	15,4	15,5	1,4
20 000 - 50 000	bieżące (w mln zł)	1 043,7	1 135,5	1 313,5	1 469,8	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	1 514,7	1 639,5	1 884,8	2 098,0	
	administracja publiczna	10,4	10,6	10,9	10,8	0,4
	gospodarka komunalna	4,1	4,3	4,7	5,0	0,9
	pomoc społeczna	25,5	24,4	21,7	20,2	-5,4
	oświata i wychowanie	42,6	42,1	41,9	41,5	-1,1
	transport	3,8	3,7	4,8	5,6	1,9
	pozostałe	13,7	14,9	15,9	16,9	3,2
powyżej 50 000	bieżące (w mln zł)	323,8	338,6	377,5	418,4	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	1 490,9	1 562,0	1 740,9	1 931,7	
	administracja publiczna	9,1	9,5	9,5	9,5	0,4
	gospodarka komunalna	6,8	6,7	6,9	7,2	0,3
	pomoc społeczna	27,3	27,0	24,0	22,6	-4,7
	oświata i wychowanie	39,3	38,9	39,9	38,9	-0,5
	transport	6,2	5,8	6,2	7,0	0,8
	pozostałe	11,3	12,1	13,5	14,9	3,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Wśród wydatków majątkowych wyraźnie dominowały wydatki na rozbudowę infrastruktury technicznej – wydatki w działach transport i gospodarka komunalna (tab. 26). Bez względu na wielkość i typ gminy wydatki na transport stanowiły ok. 30-40%, a na gospodarke komunalną ok. 15% wszystkich wydatków majątkowych.

Tabela 26. Struktura wydatków majątkowych budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w mln zł				2009/2006
gminy	majątkowe (w mln zł)	983,9	1 023,1	1 304,1	1 543,7	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	384,2	397,5	503,7	593,0	
	administracja publiczna	2,2	2,5	2,1	2,0	-0,2
	gospodarka komunalna	17,8	14,8	15,0	13,1	-4,7
	pomoc społeczna	1,0	0,5	0,9	0,6	-0,4
	oświata i wychowanie	15,4	12,4	9,1	10,7	-4,7
	transport	33,6	34,1	37,7	36,3	2,7
	pozostałe	29,9	35,6	35,1	37,2	7,3
miejskie	majątkowe (w mln zł)	138,9	186,3	248,6	285,2	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	328,0	439,8	586,5	672,8	
	administracja publiczna	2,5	1,8	1,2	2,0	-0,5
	gospodarka komunalna	15,7	15,4	15,6	12,3	-3,4
	pomoc społeczna	1,6	0,9	0,5	1,4	-0,2
	oświata i wychowanie	12,8	14,2	11,0	9,5	-3,3
	transport	43,6	40,1	43,5	38,5	-5,1
	pozostałe	23,9	27,6	28,2	36,3	12,4
miejsko-wiejskie	majątkowe (w mln zł)	481,4	447,9	597,4	737,1	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	369,6	342,4	454,5	558,3	
	administracja publiczna	2,8	3,9	2,2	2,6	-0,2
	gospodarka komunalna	25,1	21,3	20,4	18,4	-6,7
	pomoc społeczna	1,2	0,7	1,4	0,5	-0,7
	oświata i wychowanie	11,8	7,6	8,3	9,2	-2,6
	transport	34,3	33,1	34,7	35,9	1,6
	pozostałe	24,9	33,5	33,0	33,4	8,5
wiejskie	majątkowe (w mln zł)	363,6	389,1	458,1	521,4	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	435,6	462,1	538,4	606,9	
	administracja publiczna	1,4	1,3	2,6	1,3	-0,1
	gospodarka komunalna	9,1	7,1	7,5	6,1	-3,0
	pomoc społeczna	0,4	0,2	0,5	0,1	-0,3
	oświata i wychowanie	21,2	17,1	9,3	13,5	-7,7
	transport	29,0	32,4	38,5	35,7	6,8
	pozostałe	38,9	42,0	41,6	43,2	4,3
do 10 000	majątkowe (w mln zł)	326,2	280,6	389,9	484,1	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	348,5	298,8	413,1	510,7	
	administracja publiczna	1,7	2,5	2,4	1,6	-0,1
	gospodarka komunalna	12,6	11,6	14,5	10,3	-2,3
	pomoc społeczna	0,5	0,4	0,7	0,7	0,2
	oświata i wychowanie	21,0	12,4	8,4	9,1	-11,9
	transport	31,4	38,8	39,4	34,9	3,5
	pozostałe	32,9	34,4	34,6	43,4	10,5
10 000 - 20 000	majątkowe (w mln zł)	314,3	357,3	359,2	413,2	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	437,4	492,8	490,9	559,9	
	administracja publiczna	1,3	1,2	4,3	1,3	0,0
	gospodarka komunalna	19,4	15,0	10,8	13,8	-5,6
	pomoc społeczna	0,6	0,4	0,1	0,1	-0,5

	oświata i wychowanie	14,5	12,6	4,1	12,3	-2,2
	transport	29,9	27,6	40,9	35,3	5,4
	pozostałe	34,3	43,2	39,8	37,2	3,0
20 000 - 50 000	majątkowe (w mln zł)	265,8	270,7	427,1	471,4	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	385,8	390,8	612,9	672,9	
	administracja publiczna	3,8	4,3	2,5	2,9	-0,9
	gospodarka komunalna	22,9	17,4	15,5	16,1	-6,9
	pomoc społeczna	1,5	0,6	1,2	0,4	-1,1
	oświata i wychowanie	11,7	10,8	8,3	9,6	-2,1
	transport	36,6	35,3	38,1	37,5	0,9
	pozostałe	23,4	31,5	34,5	33,6	10,2
powyżej 50 000	majątkowe (w mln zł)	77,7	114,6	127,8	174,9	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	357,8	528,6	589,4	807,5	
	administracja publiczna	3,0	2,1	1,7	2,7	-0,3
	gospodarka komunalna	16,2	15,9	16,4	11,5	-4,7
	pomoc społeczna	2,7	1,2	0,6	1,9	-0,8
	oświata i wychowanie	8,4	15,6	15,2	14,4	6,0
	transport	47,9	40,1	47,8	39,5	-8,3
	pozostałe	21,9	25,0	18,3	30,1	8,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Powiaty

W strukturze wydatków bieżących powiatów dominowały trzy działy klasyfikacji budżetowej (tab. 27). Wydatki na oświatę i wychowanie bez względu na liczbę ludności powiatu stanowiły ponad 35% ogółu wydatków bieżących. Wydatki na pomoc społeczną około 20%, jednakże ich udział malał wraz ze wzrostem liczby ludności powiatu. Natomiast wydatki na administrację publiczną stanowiły niewiele ponad 13% wydatkowanych środków.

Tabela 27. Struktura wydatków bieżących budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Powiaty	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w mln zł				2009/2006
ogółem	bieżące (w mln zł)	1 365,8	1 411,1	1 560,8	1 680,1	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	533,4	548,3	602,8	645,4	
	administracja publiczna	13,4	13,6	13,7	13,4	0,1
	bezpieczeństwo publiczne	4,8	5,2	5,5	5,6	0,8
	ochrona zdrowia	3,8	2,1	2,2	3,4	-0,4
	pomoc społeczna	19,1	21,0	21,2	20,3	1,2
	oświata i wychowanie	37,8	38,9	37,8	37,8	0,0
	transport	8,1	6,6	7,6	7,2	-0,8
	pozostałe	13,2	12,7	11,9	12,3	-0,9
poniżej 60 000	bieżące (w mln zł)	353,0	372,9	410,5	445,0	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	555,5	586,8	641,3	692,9	
	administracja publiczna	14,0	13,7	13,6	13,1	-0,9
	bezpieczeństwo publiczne	6,3	6,6	7,1	7,2	0,9

	ochrona zdrowia	1,5	1,3	1,6	2,4	0,9
	pomoc społeczna	19,8	21,4	22,1	21,8	2,1
	oświata i wychowanie	39,0	39,8	39,0	38,6	-0,4
	transport	7,8	6,3	6,2	6,6	-1,2
	pozostałe	11,6	11,0	10,4	10,2	-1,4
60 000 - 100 000	bieżące (w mln zł)	587,9	612,5	672,1	719,9	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	549,3	571,4	625,4	668,4	
	administracja publiczna	13,6	13,2	13,4	13,3	-0,4
	bezpieczeństwo publiczne	5,2	5,6	6,0	6,1	0,9
	ochrona zdrowia	1,9	1,6	1,9	3,4	1,4
	pomoc społeczna	19,9	21,5	22,1	20,9	1,0
	oświata i wychowanie	39,3	40,0	38,9	38,7	-0,7
	transport	7,5	6,1	6,5	6,3	-1,2
	pozostałe	12,4	12,0	11,4	11,4	-1,1
powyżej 100 000	bieżące (w mln zł)	424,8	425,6	478,1	515,2	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	496,9	492,2	546,7	582,9	
	administracja publiczna	12,4	14,0	14,2	13,9	1,5
	bezpieczeństwo publiczne	3,0	3,3	3,5	3,5	0,6
	ochrona zdrowia	8,1	3,5	3,3	4,1	-4,0
	pomoc społeczna	17,4	19,9	19,3	18,2	0,8
	oświata i wychowanie	34,6	36,4	35,2	35,8	1,1
	transport	9,1	7,7	10,5	9,1	0,0
pozostałe	15,4	15,2	13,9	15,4	0,0	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Podstawowym kierunkiem inwestowania powiatów województwa wielkopolskiego był transport (tab. 28). Bez względu na wielkość powiatu, około połowy środków przeznaczano przede wszystkim na modernizację, rozbudowę oraz budowę sieci drogowej. W dalszej kolejności (około 10% ogółu wydatków majątkowych) inwestowano w projekty z zakresu oświaty i wychowania oraz ochrony zdrowia.

Tabela 28. Struktura wydatków majątkowych budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Powiaty	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w mln zł				2009/2006
ogółem	majątkowe (w mln zł)	208,9	191,2	189,8	264,0	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	81,6	74,3	73,3	101,4	
	administracja publiczna	4,0	3,7	4,0	4,3	0,3
	bezpieczeństwo publiczne	4,5	5,8	8,4	6,2	1,7
	ochrona zdrowia	20,1	12,4	14,0	12,9	-7,2
	pomoc społeczna	7,1	8,7	10,6	2,9	-4,2
	oświata i wychowanie	16,6	11,3	14,5	10,9	-5,7
	transport	37,1	53,4	40,8	54,0	16,9
	pozostałe	10,7	4,7	7,6	8,9	-1,8
poniżej 60 000	majątkowe (w mln zł)	60,4	48,8	43,0	78,6	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	95,1	76,8	67,2	122,4	
	administracja publiczna	3,8	3,6	5,8	2,5	-1,4
	bezpieczeństwo publiczne	3,0	7,4	13,5	9,9	6,8
	ochrona zdrowia	11,1	7,3	9,4	8,1	-3,0

	pomoc społeczna	4,9	3,1	4,8	1,6	-3,3
	oświata i wychowanie	26,6	13,0	11,4	9,0	-17,6
	transport	47,7	60,8	44,4	63,9	16,2
	pozostałe	2,8	4,8	10,7	5,1	2,3
60 000 - 100 000	majątkowe (w mln zł)	80,5	82,9	80,6	118,8	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	75,2	77,3	75,0	110,3	
	administracja publiczna	4,3	3,5	3,1	3,9	-0,4
	bezpieczeństwo publiczne	6,9	4,9	7,5	5,4	-1,5
	ochrona zdrowia	27,1	10,6	13,0	15,9	-11,2
	pomoc społeczna	8,6	10,2	10,5	2,6	-6,0
	oświata i wychowanie	10,7	8,9	9,4	10,0	-0,7
	transport	34,2	56,6	53,6	52,9	18,7
	pozostałe	8,3	5,3	2,8	9,3	1,1
powyżej 100 000	majątkowe (w mln zł)	68,1	59,5	66,2	66,6	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	79,7	68,8	75,7	75,4	
	administracja publiczna	3,7	4,2	4,0	7,2	3,5
	bezpieczeństwo publiczne	3,0	5,9	6,3	3,1	0,2
	ochrona zdrowia	19,8	19,1	18,3	13,3	-6,5
	pomoc społeczna	7,2	11,3	14,5	4,8	-2,4
	oświata i wychowanie	14,6	13,2	22,6	14,7	0,1
	transport	31,1	42,7	22,9	44,1	13,1
	pozostałe	20,7	3,7	11,5	12,8	-7,9

Zródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Miasta na prawach powiatu

Najważniejszą grupę wydatków bieżących miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego stanowiły te związane głównie z funkcjonowaniem szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół średnich (tab. 29). Wydatki na oświatę i wychowanie stanowiły około 40% ogółu wydatków bieżących. Tylko w Poznaniu udział ten w 2009 roku nieznacznie przekraczał 30%. Istotne znaczenie miały także wydatki na transport, pomoc społeczną oraz administrację publiczną. W Kaliszu, Koninie i Lesznie wydatki bieżące w dziale pomoc społeczna stanowiły około 20% wydatków, administracja publiczna i transport po 7-8% (z wyjątkiem Leszna, gdzie wydatki na transport stanowiły 3%). W budżetach Poznania większe znaczenie miały wydatki na transport (ok. 20%), a mniejsze na pomoc społeczną (ok. 14%).

Tabela 29. Struktura wydatków bieżących budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Miasto	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w mln zł				2009/2006
ogółem	bieżące (w mln zł)	1 954,2	2 154,1	2 382,1	2 738,0	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	2 389,4	2 649,0	2 946,8	3 400,8	
	administracja publiczna	7,5	7,5	8,0	7,7	0,2
	gospodarka komunalna	2,9	2,9	3,2	2,8	-0,1
	gospodarka mieszkaniowa	1,3	0,8	1,7	1,3	0,0
	ochrona zdrowia	1,0	0,9	1,0	1,1	0,1

	pomoc społeczna	17,4	17,1	16,0	14,8	-2,6
	oświata i wychowanie	39,7	38,1	37,8	35,8	-4,0
	transport	13,0	15,0	14,2	19,3	6,3
	pozostałe	17,1	17,7	18,3	17,2	0,1
Kalisz	bieżące (w mln zł)	239,7	257,9	288,7	312,2	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	2 209,7	2 387,3	2 694,6	2 917,2	
	administracja publiczna	8,6	8,6	8,5	8,6	0,0
	gospodarka komunalna	4,2	4,7	3,9	4,0	-0,2
	gospodarka mieszkaniowa	0,7	0,5	0,8	0,7	-0,1
	ochrona zdrowia	1,7	1,5	1,5	1,9	0,2
	pomoc społeczna	23,6	23,4	21,9	21,1	-2,5
	oświata i wychowanie	41,5	40,5	40,9	40,3	-1,1
	transport	6,2	6,9	7,3	8,6	2,4
	pozostałe	13,5	13,9	15,3	14,8	1,3
Konin	bieżące (w mln zł)	207,3	227,4	247,1	274,8	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	2 576,1	2 837,5	3 095,4	3 455,9	
	administracja publiczna	9,6	9,2	9,1	8,7	-0,9
	gospodarka komunalna	2,3	2,2	2,5	2,5	0,2
	gospodarka mieszkaniowa	0,9	1,3	1,6	4,0	3,1
	ochrona zdrowia	1,0	0,9	0,9	1,0	0,0
	pomoc społeczna	19,5	19,2	18,4	17,6	-1,9
	oświata i wychowanie	45,8	45,3	45,8	44,7	-1,1
	transport	6,4	6,6	6,3	6,8	0,4
	pozostałe	14,5	15,2	15,4	14,6	0,1
Leszno	bieżące (w mln zł)	164,3	176,0	190,3	209,8	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	2 569,0	2 747,6	2 966,9	3 260,9	
	administracja publiczna	8,0	8,4	8,5	8,1	0,0
	gospodarka komunalna	3,1	3,1	3,4	3,6	0,5
	gospodarka mieszkaniowa	1,7	1,9	2,1	2,1	0,4
	ochrona zdrowia	1,0	1,0	1,1	1,4	0,4
	pomoc społeczna	18,3	17,9	17,2	16,9	-1,4
	oświata i wychowanie	50,2	48,8	48,9	48,0	-2,2
	transport	3,4	3,8	3,5	3,5	0,1
	pozostałe	14,3	15,0	15,3	16,5	2,3
Poznań	bieżące (w mln zł)	1343	1492,8	1656,1	1941,2	
	bieżące (w zł na 1 mieszkańca)	2 377,2	2 661,3	2 971,8	3 502,6	
	administracja publiczna	7,0	6,9	7,6	7,4	0,4
	gospodarka komunalna	2,7	2,7	3,1	2,5	-0,2
	gospodarka mieszkaniowa	1,4	0,7	1,8	1,0	-0,4
	ochrona zdrowia	0,8	0,8	0,9	0,9	0,1
	pomoc społeczna	15,9	15,6	14,4	13,2	-2,6
	oświata i wychowanie	37,2	35,3	34,8	32,4	-4,8
	transport	16,5	18,9	17,8	24,5	8,0
	pozostałe	18,6	19,1	19,5	18,1	-0,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Wydatki majątkowe miast na prawach powiatu w latach 2006-2009 koncentrowały się w dwóch działach: transport i gospodarka komunalna (tab. 30). Duże inwestycje w infrastrukturę miejską powodowały równocześnie duże wahania poziomu wydatków majątkowych. Przykładowo w Koninie i Lesznie w latach 2006-2007 na transport przeznaczano około 80%

wszystkich wydatków majątkowych, przy niewielkim udziale pozostałych kierunków inwestowania. Kolejne lata przyniosły zmniejszenie nakładów inwestycyjnych w dziale transport i ich wzrost w dziale gospodarka komunalna.

Tabela 30. Struktura wydatków majątkowych budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Miasto	Wydatki	2006	2007	2008	2009	Zmiana
		w mln zł				2009/2006
ogółem	majątkowe (w mln zł)	740,2	899,5	915,7	984,3	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	905,1	1 106,2	1 132,8	1 222,6	
	administracja publiczna	1,1	0,9	1,0	0,9	-0,1
	gospodarka komunalna	24,0	15,6	13,4	13,3	-10,7
	gospodarka mieszkaniowa	6,8	8,4	7,8	4,3	-2,5
	ochrona zdrowia	3,7	3,8	4,7	5,4	1,7
	pomoc społeczna	0,6	2,2	1,4	0,6	0,1
	oświata i wychowanie	8,0	5,2	6,0	4,5	-3,5
	transport	48,6	55,7	50,0	30,7	-17,9
pozostałe	7,3	8,2	15,8	40,2	32,9	
Kalisz	majątkowe (w mln zł)	60,4	84,9	124,9	119,1	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	556,8	785,9	1 165,8	1 112,9	
	administracja publiczna	3,8	1,8	0,2	0,7	-3,0
	gospodarka komunalna	7,4	21,0	37,7	37,5	30,1
	gospodarka mieszkaniowa	5,6	4,1	9,3	8,6	3,0
	ochrona zdrowia	0,8	0,5	0,6	0,4	-0,4
	pomoc społeczna	0,4	1,0	1,1	1,6	1,2
	oświata i wychowanie	45,5	31,2	20,2	8,1	-37,4
	transport	29,8	32,4	22,8	31,1	1,3
pozostałe	6,7	7,9	8,1	12,0	5,3	
Konin	majątkowe (w mln zł)	104,0	158,0	50,6	40,3	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	1 292,4	1 971,5	633,9	506,8	
	administracja publiczna	0,6	0,4	1,4	1,3	0,7
	gospodarka komunalna	5,2	4,7	18,3	13,2	8,0
	gospodarka mieszkaniowa	3,0	3,6	6,0	3,1	0,1
	ochrona zdrowia	0,0	0,1	3,6	3,2	3,2
	pomoc społeczna	0,2	0,2	0,8	0,9	0,7
	oświata i wychowanie	7,9	1,3	3,5	2,8	-5,0
	transport	82,3	88,0	50,6	47,7	-34,6
pozostałe	0,9	1,7	16,0	27,9	27,0	
Leszno	majątkowe (w mln zł)	43,2	42,4	55,8	55,9	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	675,5	661,9	869,9	868,8	
	administracja publiczna	0,7	0,4	2,9	1,7	1,0
	gospodarka komunalna	6,1	4,7	29,9	51,2	45,1
	gospodarka mieszkaniowa	1,7	3,6	7,9	5,1	3,4
	ochrona zdrowia	0,6	0,1	1,2	1,0	0,4
	pomoc społeczna	0,6	0,2	0,5	0,6	0,0
	oświata i wychowanie	3,3	1,3	11,8	12,1	8,7
	transport	74,8	88,0	33,8	12,0	-62,8
pozostałe	12,3	1,7	12,1	16,5	4,2	

Poznań	majątkowe (w mln zł)	532,5	614,2	684,4	769,0	
	majątkowe (w zł na 1 mieszkańca)	942,6	1 095,0	1 228,1	1 387,5	
	administracja publiczna	0,9	0,8	0,9	0,9	0,0
	gospodarka komunalna	31,0	17,7	7,3	6,8	-24,2
	gospodarka mieszkaniowa	8,1	10,2	7,6	3,7	-4,4
	ochrona zdrowia	5,0	5,2	5,8	6,6	1,6
	pomoc społeczna	0,6	3,0	1,6	0,5	-0,2
	oświata i wychowanie	4,1	2,9	3,1	3,5	-0,6
	transport	42,0	50,6	56,2	31,1	-10,9
	pozostałe	8,3	9,5	17,5	47,0	38,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

4. Saldo budżetowe oraz poziom zobowiązań gmin, powiatów oraz miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego

4.1. Saldo budżetowe

Gminy

W latach 2006-2009 łączny deficyt budżetów gmin województwa wielkopolskiego wyniósł 604 mln zł (tab. 31). Tylko w 2007 roku budżety gminy osiągnęły niewielką nadwyżkę wynoszącą 24 mln zł. W pozostałych latach odnotowano deficyty budżetowe, osiągając najwyższą wartość w 2009 roku (492 ml zł). W badanym okresie największy łączny deficyt zanotowano w budżetach gmin miejsko-wiejskich (292 mln zł) oraz gmin liczących od 20 000 do 50 000 ludności (250 mln zł). W pozostałych typach gmin wysokość deficytu wyniosła ponad 100 mln zł. Nadwyżkę budżetową udało się osiągnąć w 2007 roku gminom miejsko-wiejskim, wiejskim, do 10 000 ludności oraz od 20 000 do 50 000, a w 2008 roku gminom miejsko-wiejskim oraz do 10 000 ludności, a także od 10 000 do 20 000.

Tabela 31. Saldo dochodów i wydatków budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	2006	2007	2008	2009
	w mln zł			
ogółem	-107,6	24,0	-29,1	-492,1
miejskie	-2,5	-9,4	-20,7	-123,0
miejsko-wiejskie	-73,3	32,1	3,3	-254,5
wiejskie	-31,8	1,2	-11,7	-114,5
do 10 000	-40,0	38,9	1,5	-111,3
10 000 - 20 000	-35,0	-8,6	23,2	-111,3
20 000 - 50 000	-27,1	10,9	-49,0	-185,0
powyżej 50 000	-5,6	-17,3	-4,8	-84,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

W latach 2006-2008 deficyty budżetowe gmin Wielkopolski nie były wysokie (tab. 32). W przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły one do kilkudziesięciu złotych na osobę (maksymalnie 70,3 zł w 2008 roku w gminach od 20 000 do 50 000 ludności). Gwałtowny wzrost deficytu budżetowego odnotowano w 2009 roku. Niewielki wzrost dochodów w roku 2009 (w niektórych gminach nawet ich spadek), przy dużo większym wzroście poziomu wydatków spowodował, że deficyt budżetowy gmin w 2009 roku wzrósł do 189 zł na 1 mieszkańca. W gminach miejskich oraz liczących więcej niż 50 000 ludności osiągnął on odpowiednio: 290 zł i 390.

Tabela 32. Saldo dochodów i wydatków budżetów gmin województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	2006	2007	2008	2009
ogółem	-42,0	9,3	-11,2	-189,0
miejskie	-5,9	-22,2	-48,8	-290,2
miejsko-wiejskie	-56,3	24,5	2,5	-192,8
wiejskie	-38,1	1,4	-13,8	-133,3
do 10 000	-42,7	41,4	1,6	-117,4
10 000 - 20 000	-48,7	-11,9	31,7	-150,8
20 000 - 50 000	-39,3	15,7	-70,3	-264,1
powyżej 50 000	-25,8	-79,8	-22,1	-390,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Powiaty

Łączny deficyt budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w analizowanym okresie wyniósł 137 mln zł (tab.33). Ponad 51 mln zł wyniósł deficyt powiatów o liczbie ludności od 60 000 do 100 000 mieszkańców. W dwóch pozostałych typach powiatów wynosił on po około 43 mln zł. Wysokie deficyty budżetowe wystąpiły w pierwszym (82,6 mln zł) i ostatnim (53,8 mln zł) roku badania. Z kolei nadwyżka budżetowa miała miejsce w największych powiatach w 2007 roku, a w 2008 roku w małych i średnich powiatach województwa.

Tabela 33. Saldo dochodów i wydatków budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Wielkość (liczba ludności) powiatu	2006	2007	2008	2009
	w mln zł			
ogółem	-82,6	-10,6	9,4	-53,8
do 60 000	-24,7	-12,6	8,7	-15,0
60 000 - 100 000	-26,9	-1,6	8,8	-31,8
powyżej 100 000	-31,0	3,7	-8,0	-7,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca odnotowany w powiatach deficyt był znacznie niższy niż w gminach (tab. 34). Maksymalne kwoty deficytu nie przekraczały 40 zł na osobę. W 2006 roku w powiatach do 60 000 ludności wyniósł on 28,9 zł *per capita*, a w największych liczących ponad 100 000 – 36,3 zł. W 2009 roku wynosił on około 20 zł (z wyjątkiem największych powiatów – 7,9zł).

Tabela 34. Saldo dochodów i wydatków budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Wielkość (liczba ludności) powiatu	2006	2007	2008	2009
ogółem	-32,3	-4,1	3,6	-20,7
do 60 000	-38,9	-21,5	13,6	-23,4
60 000 - 100 000	-25,1	-1,5	8,2	-29,5

powyżej 100 000	-36,3	4,3	-9,1	-7,9
-----------------	-------	-----	------	------

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Miasta na prawach powiatu

Łączne saldo budżetowe miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 wyniosło -524 mln zł (tab. 35). Deficyt ponad 300 mln zł wygenerowany został przez Poznań. W Kaliszu łączny deficyt wyniósł 124 mln zł, Koninie 62 mln, a w Lesznie 38 mln zł. Nadwyżka budżetowa jaka wystąpiła w Poznaniu w 2007 roku spowodowała, że wszystkie miasta na prawach powiatu Wielkopolski uzyskały prawie 90 mln nadwyżkę. W 2009 deficyt budżetowy badanych miast osiągnął 418 mln zł.

Tabela 35. Saldo dochodów i wydatków budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009

Miasto	2006	2007	2008	2009
	w mln zł			
ogółem	-173,7	89,3	-21,7	-418,3
Kalisz	-6,8	-12,2	-44,5	-60,7
Konin	-27,9	-27,5	-5,9	-0,5
Leszno	-8,8	-2,1	-7,7	-19,3
Poznań	-130,2	131,1	36,3	-337,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Miasta na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w przeliczeniu na 1 mieszkańca osiągały znacznie wyższe deficyty budżetowe aniżeli gminy i powiatu (tab. 36). Wynosiły one nawet kilkuset złotych na osobę (519 zł w 2009 roku). Przykładowo w Kaliszu w 2008 roku wyniósł on 415 zł *per capita*, a w 2009 roku w Poznaniu 609 zł, Kaliszu 567 zł oraz Lesznie 300 zł.

Tabela 36. Saldo dochodów i wydatków budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 (w zł na 1 mieszkańca)

Miasto	2006	2007	2008	2009
ogółem	-212,4	109,8	-26,8	-519,6
Kalisz	-62,7	-112,9	-415,3	-567,2
Konin	-346,7	-343,1	-73,9	-6,3
Leszno	-137,6	-32,8	-120,0	-300,0
Poznań	-230,5	233,7	65,1	-609,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

4.2. Zobowiązania

Gminy

Na koniec 2009 roku poziom zobowiązań gmin województwa wielkopolskiego wyniósł 1,4 mld zł (tab. 37). W przeliczeniu na 1 mieszkańca była to kwota 532 zł. Łączna kwota długu jednostki samorządu terytorialnego na koniec roku budżetowego nie może przekroczyć 60% wykonanych dochodów ogółem tej jednostki w danym roku budżetowym (tzw. wskaźnik zadłużenia). W gminach województwa wielkopolskiego na koniec 2009 roku wskaźnik zadłużenia wyniósł 21,6%.

W wartościach bezwzględnych najwyższą kwotę zobowiązań charakteryzowała gminy miejsko-wiejskie (0,7 mld zł) oraz gminy o liczbie ludności od 20 000 do 50 000 (0,47 mld zł). Biorąc jednak pod uwagę poziom zobowiązań na osobę oraz wskaźnik zadłużenia, najbardziej zadłużone w województwie wielkopolskim są gminy miejskie (598 zł oraz 25,7%), a także gminy od 20 000 do 50 000 (637,7 zł oraz 26,9%) oraz powyżej 50 000 ludności (605 zł i 25,8%). Natomiast w małych gminach wiejskich poziom zadłużenia był zdecydowanie mniejszy i wynosił poniżej 500 zł na osobę, a wskaźnik zadłużenia nie przekraczał 20%.

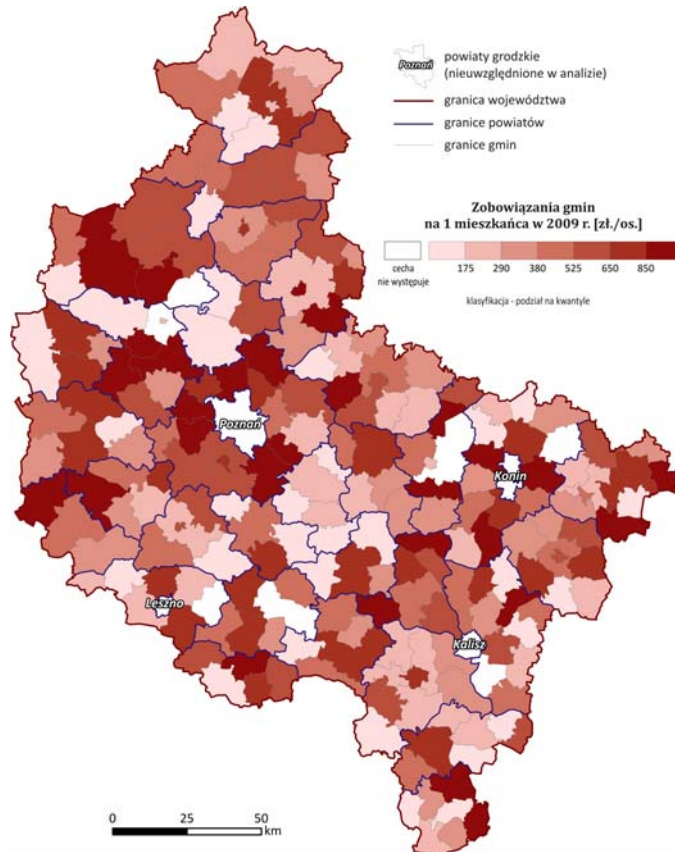
Tabela 37. Zobowiązania gmin województwa wielkopolskiego na koniec 2009 roku

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	wysokość zobowiązań (w zł)	wysokość zobowiązań (w zł na 1 mieszkańca)	wskaźnik zadłużenia (w %)
ogółem	1 385 045 433,5	532,1	21,6
miejskie	253 777 136,0	598,7	25,7
miejsko-wiejskie	707 647 666,3	536,0	22,5
wiejskie	423 620 631,3	493,1	18,6
do 10 000	391 946 789,5	418,6	16,5
10 000 - 20 000	388 872 529,9	548,8	22,2
20 000 - 50 000	473 002 174,2	637,7	26,9
powyżej 50 000	131 223 940,0	605,8	25,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych z 2009 roku.

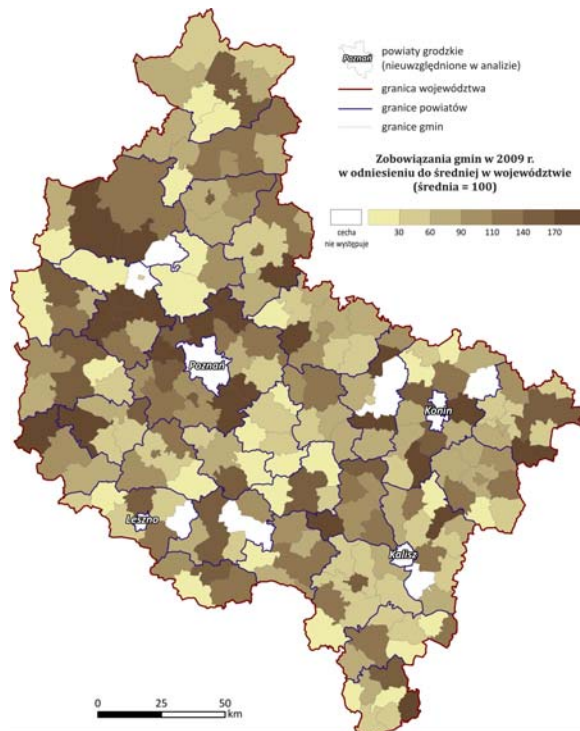
W województwie wielkopolskim gminy o największym zadłużeniu rozmieszczone były przede wszystkim w pasie obejmującym zachodnią, centralną oraz wschodnią część województwa (ryc. 29 i 30). Wśród tych gmin należy wymienić przede wszystkim: Tarnowo Podgórne (1922 zł na osobę i 361% średniej dla województwa), Łęką Opatowską (1718 zł i 322%) oraz Pniewy (1633 zł i 307%). Na koniec 2009 roku 9 gmin nie posiadało żadnych zobowiązań (Godziszewo Wielkie, Sompolno, Ostrowite, Słupca, Piaski, Pogorzela, Krzemieniewo, Połajewo oraz Obrzycko – gmina wiejska). Współczynnik zmienności wyniósł w tym przypadku 69,7%.

Rycina 29. Poziom zobowiązań gmin województwa wielkopolskiego w 2009 roku

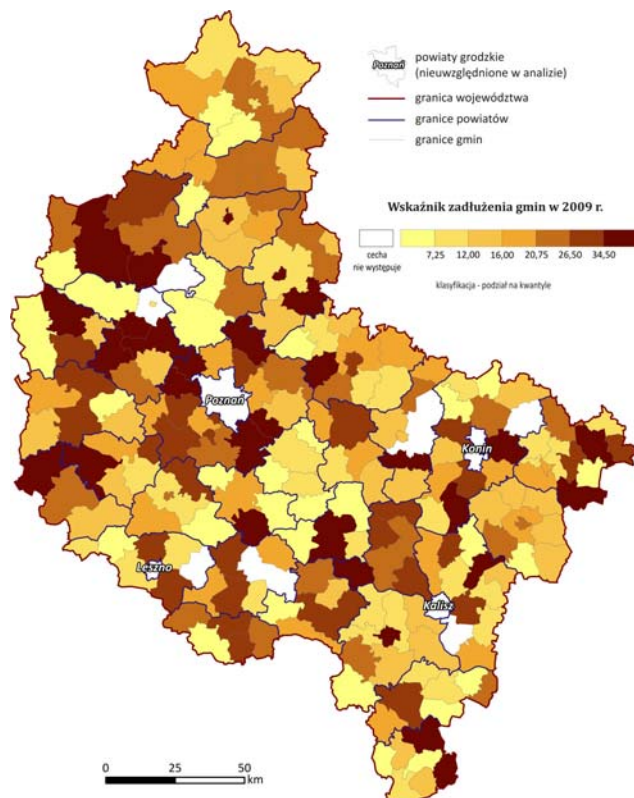
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych z 2009 roku.

Rycina 30. Poziom zobowiązań gmin województwa wielkopolskiego w 2009 roku (100% = średnia dla województwa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych z 2009 roku.

Rycina 31. Wskaźnik zadłużenia gmin województwa wielkopolskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych z 2009 roku.

Wartości wskaźnika zadłużenia mieściły się w przedziale od 0% do 59,9% (ryc. 31). W trzech gminach Wielkopolski przekroczone została wartość 50% (Łęka Opatowska 59,9%, Murowana Goślina 58,4% oraz Pniewy 52,7%). W kolejnych 11 gminach wartości wskaźnika przekroczyły 40%. Natomiast w 58 nie osiągnęły 10%.

Powiaty

Wysokość zobowiązań powiatów województwa wielkopolskiego na koniec 2009 roku wyniosła 301 mln zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało kwotę 115 zł (tab. 38). Wartość wskaźnika zadłużenia na poziomie 4,7% świadczy o niewielkim, w porównaniu do gmin zadłużeniu tego szczebla samorządu terytorialnego. W poszczególnych typach powiatów, wysokość zadłużenia wahała się od 130,5 zł do 87,9 zł na osobę oraz od 5,5% do 3,4%.

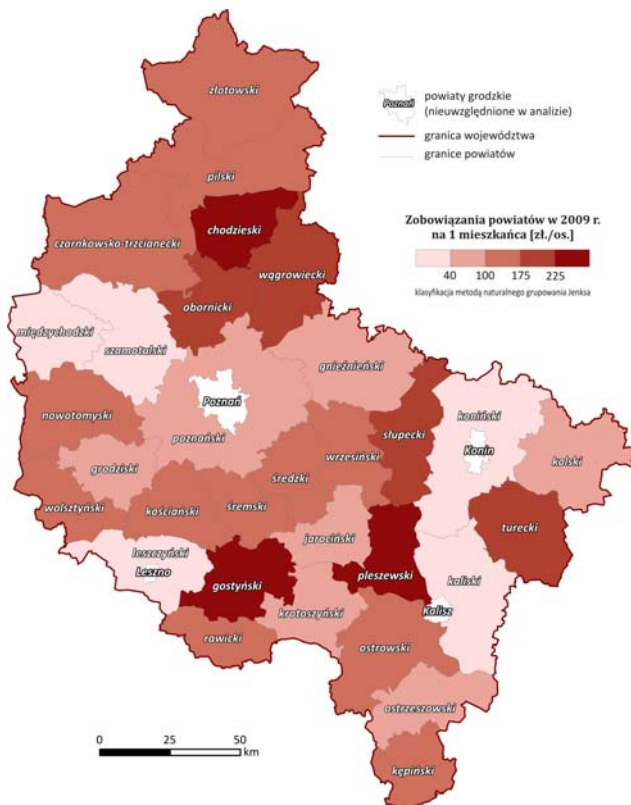
Tabela 38. Zobowiązania powiatów województwa wielkopolskiego na koniec 2009 roku

Wielkość (liczba ludności) powiatu	wysokość zobowiązań (w zł)	wysokość zobowiązań (w zł na 1 mieszkańca)	wskaźnik zadłużenia (w %)
ogółem	301 687 224,7	115,9	4,7
do 60 000	83 451 050,6	129,9	5,4
60 000 - 100 000	140 552 926,7	130,5	5,5
powyżej 100 000	77 683 247,4	87,9	3,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych z 2009 roku.

Znacznie ponadprzeciętnym poziomem zadłużenia cechowało się 7 powiatów (ryc. 32, 33, 34). W powiatach takich jak: pleszewski, gostyński, chodzieski, słupecki, obornicki, turecki oraz wągrowiecki wysokość zadłużenia przekraczała 190 zł na osobę, co stanowiło ponad 160% średniej wartości dla powiatów województwa wielkopolskiego. Wskaźnik zadłużenia w tych powiatach wahał się od 7,7% do 13,3%. Jedynym powiatem, w którym nie wystąpiło na koniec 2009 roku zadłużenie był powiat szamotulski. W kolejnych dwóch powiatach – kaliskim i międzychodzkiem, było ono bardzo małe i wynosiło około 10 zł na 1 mieszkańca. Przestrzenne dysproporcje w zadłużeniu powiatów są podobne do tych, które występowały w przypadku gmin. Współczynnik zmienności wynosił 63%.

Rycina 32. Poziom zobowiązań powiatów województwa wielkopolskiego w 2009 roku

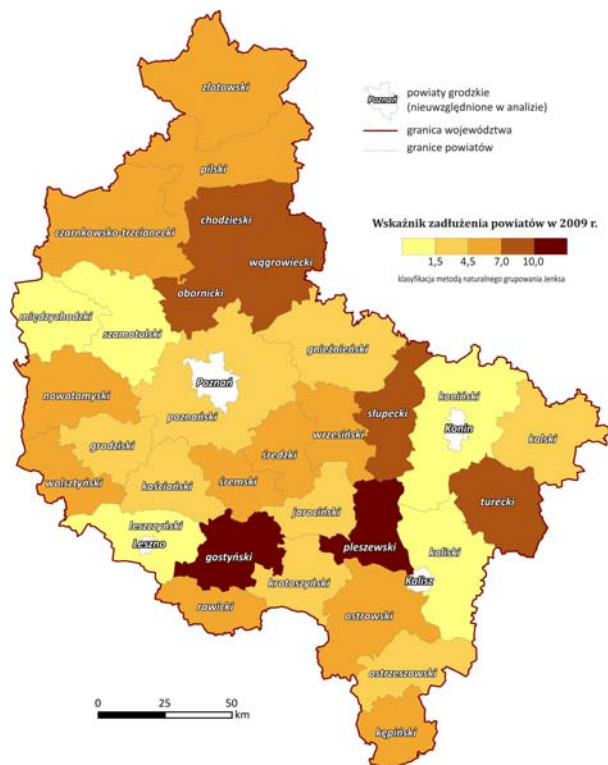
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych z 2009 roku.

Rycina 33. Poziom zobowiązań powiatów województwa wielkopolskiego w 2009 roku (100% = średnia dla województwa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych z 2009 roku.

Rycina 34. Wskaźnik zadłużenia powiatów województwa wielkopolskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych z 2009 roku.

Miasta na prawach powiatu

Wśród wszystkich jednostek samorządu terytorialnego Wielkopolski najwyższy poziom zadłużenia dotyczył miast na prawach powiatu (tab. 39). W wartościach bezwzględnych przekraczało ono na koniec 2009 roku 1,1 mld zł. Ponad 780 mln zł przypadało na dług publiczny Poznania. Natomiast w przeliczeniu na 1 mieszkańca zadłużenie tych miast było prawie 3-krotnie wyższe niż gmin i 10-krotnie wyższe niż powiatów ziemskich. Osiągało ono wartość 1392 zł *per capita*. Tylko w Koninie poziom zadłużenia nie przekraczał 1000 zł na osobę. Z kolei w Lesznie i Kaliszu wynosił ponad 1500 zł. W stosunku do osiągniętych dochodów, największe zadłużenie występowało w Kaliszu i Lesznie – ponad 40% dochodów budżetowych wykonanych w 2009 roku. Dla Poznania wartość ta wynosiła 33%, a Konina 21,5%.

Tabela 39. Zobowiązania miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego na koniec 2009 roku

Miasto	wysokość zobowiązań (w zł)	wysokość zobowiązań (w zł na 1 mieszkańca)	wskaźnik zadłużenia (w %)
ogółem	1 121 143 025,0	1 392,6	33,9
Kalisz	167 065 660,5	1 561,1	45,1
Konin	67 333 264,2	846,8	21,4
Leszno	106 315 816,8	1 652,5	43,1
Poznań	780 428 283,5	1 408,2	32,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych z 2009 roku.

4.3. Obsługa długu publicznego

Gminy

W latach 2007-2009 wydatki budżetów gmin województwa wielkopolskiego na obsługę długu publicznego zwiększyły się z 34,6 mln zł (13,5 zł na 1 mieszkańca) do 49,3 mln zł (18,9 zł) (tab. 40). Na obsługę długu publicznego w wartościach bezwzględnych w 2009 roku gminy miejsko-wiejskie przeznaczyły 23,9 mln zł, a liczące od 20 00 do 50 000 ludności 16,6 mln zł. Wysokość środków budżetowych przeznaczanych na obsługę długu publicznego zależała od typu i wielkości gminy. Najwyższe kwoty na ten cel wydatkowały duże gminy miejskie (około 30 zł na osobę w 2009 roku). Z kolei w małych gminach wiejskich wartości te wynosiły 15 zł. Wśród 6 gmin, w których wydatki na obsługę długu publicznego przekroczyły 50 zł *per capita* znalazły się: Suchy Las (76,0 zł), Łęka Opatowska (67,5 zł), Pniewy (66,0 zł), Ostrowiec Wielkopolski – gmina miejska (62,4 zł) Mieścicko (58,2 zł) oraz Ostroróg (56,7 zł) (ryc. 35). Są to więc gminy o równie wysokim poziomie zadłużenia. W 2009 roku w 8 gminach ten rodzaj wydatków nie wystąpił. Były nimi: Godziszewo Wielkie, Żelazków, Łądek, Ostrowite, Piaski, Pogorzela, Krzemieniewo oraz Krajenka. W kolejnych 5 nie przekraczały

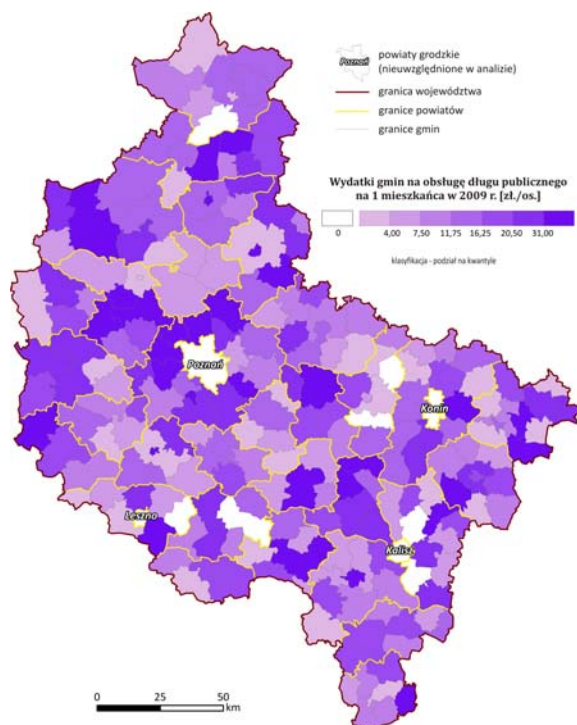
one 1 zł na osobę. Znaczne różnice w wydatkach na obsługę długu publicznego potwierdza współczynnik zmienności, który wyniósł w 2009 roku 85,8%.

Tabela 40. Wydatki budżetów gmin województwa wielkopolskiego na obsługę długu publicznego w latach 2007-2009

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	2007		2008		2009	
	w zł	w zł na 1 mieszkańca	w zł	w zł na 1 mieszkańca	w zł	w zł na 1 mieszkańca
ogółem	34 633 848,5	13,5	47 739 425,5	18,4	49 308 891,5	18,9
miejskie	7 509 678,7	17,7	9 815 783,9	23,2	11 582 486,3	27,3
miejsko-wiejskie	17 001 306,3	13,0	23 592 633,5	17,9	23 993 015,7	18,2
wiejskie	10 122 863,5	12,0	14 331 008,2	16,8	13 733 389,4	16,0
do 10 000	10 429 752,8	11,2	13 700 119,7	14,7	13 146 065,7	14,0
10 000 - 20 000	10 594 146,4	14,4	14 571 696,2	20,2	13 019 388,9	18,4
20 000 - 50 000	9 910 278,3	14,3	14 458 461,8	20,2	16 635 345,4	22,4
powyżej 50 000	3 699 670,9	17,1	5 009 147,8	23,1	6 508 091,5	30,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 35. Wydatki budżetów gmin województwa wielkopolskiego na obsługę długu publicznego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Powiaty

Powiaty województwa wielkopolskiego na obsługę długu publicznego przeznaczają znacznie mniejsze środki niż gminy (tab. 41). W 2008 roku wydatki z tego tytułu wyniosły 12,1 mln zł i do 2009 roku spadły do poziomu 11,8 mln zł. W przeliczeniu na 1 mieszkańca było to około 4,0 zł. Najwyższe kwoty na obsługę długu publicznego wydatkowały powiaty do 60 000 mieszkańców (5,8 zł na osobę w 2009 roku) oraz od 60 000 do 100 000 (4,9 zł), a

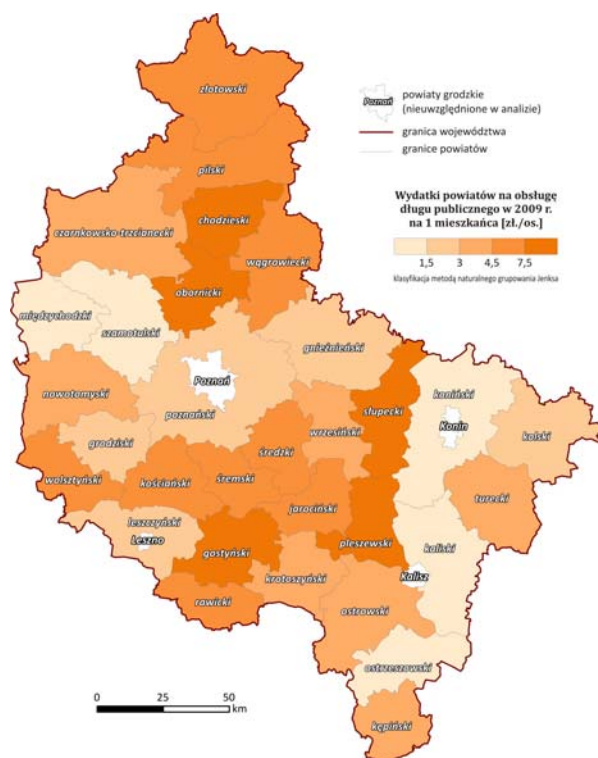
najniższe powyżej 100 000 (3,2 zł). W powiatach: pleszewskim, chodzieskim, obornickim oraz słupeckim przekraczały one 10 zł na osobę, co stanowiło ponad 200% średniej dla województwa (ryc. 36). Z kolei budżety powiatów międzychodzkiego i szamotulskiego nie musiały na ten cel wydatkować żadnych środków.

Tabela 41. Wydatki budżetów powiatów województwa wielkopolskiego na obsługę długu publicznego w latach 2007-2009

Wielkość (liczba ludności) powiatu	2007		2008		2009	
	w zł	w zł na 1 mieszkańca	w zł	w zł na 1 mieszkańca	w zł	w zł na 1 mieszkańca
ogółem	8 515 213,5	3,3	12 097 173,6	4,7	11 805 804,0	4,5
do 60 000	2 448 525,2	3,8	3 750 890,0	5,9	3 711 664,8	5,8
60 000 - 100 000	4 427 899,9	4,1	5 871 620,6	5,5	5 276 185,3	4,9
powyżej 100 000	1 638 788,4	1,9	2 474 663,0	2,8	2 817 953,8	3,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Rycina 36. Wydatki budżetów powiatów województwa wielkopolskiego na obsługę długu publicznego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Miasta na prawach powiatu

Konsekwencją najwyższego w województwie wielkopolskim zadłużenia jest to, że miasta na prawach powiatu muszą każdego roku przeznaczać znaczne środki na obsługę długu publicznego (tab. 42). W 2007 roku była to kwota 36,9 mln zł (45,5 zł na 1 mieszkańca), która w 2008 roku wzrosła do poziomu 50,3 mln zł (62,3 zł), a w 2009 roku spadła do 43,7

mln zł (54,3 zł). W całym badanym okresie wydatki te stanowiły największe obciążenie dla budżetu Leszna. W 2009 roku przekroczona została wartość 100 zł na 1 mieszkańca. O połowę niższe wydatki na obsługę długu publicznego w przeliczeniu na 1 mieszkańca ponosił budżet Poznania (52 zł). Natomiast w Kaliszu kwota ta wyniosła 49,4 zł *per capita*, a w Koninie 32 zł.

Tabela 42. Wydatki budżetów miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego na obsługę długu publicznego w latach 2007-2009

Typ i wielkość (liczba ludności) gminy	2007		2008		2009	
	w zł	w zł na 1 mieszkańca	w zł	w zł na 1 mieszkańca	w zł	w zł na 1 mieszkańca
ogółem	36 992 169,3	45,5	50 374 744,0	62,3	43 756 675,4	54,3
Kalisz	2 309 232,2	21,4	5 184 457,0	48,4	5 291 117,0	49,4
Konin	2 204 829,2	27,5	3 410 877,1	42,7	2 554 274,3	32,1
Leszno	3 702 356,6	57,8	4 737 604,9	73,9	6 752 927,0	105,0
Poznań	28 775 751,3	51,3	37 041 805,0	66,5	29 158 357,2	52,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

5. Sytuacja finansowa gmin i powiatów województwa wielkopolskiego

We wcześniejszych rozdziałach opracowania poszczególne aspekty charakteryzujące finanse jednostek samorządu terytorialnego województwa wielkopolskiego rozpatrywano osobno. Dla określenia ich sytuacji finansowej wykorzystano metody klasyfikacji wielocechowej.

Klasyfikacja gmin i powiatów² województwa wielkopolskiego ze względu na ich sytuację finansową została przeprowadzona na podstawie metody *k-średnich*. Jest to jedna z metod wielocechowej klasyfikacji, której istota polega na podziale całego zbioru na *k-grup*, tak aby zminimalizować wewnątrzgrupową wariancję, a jako miarę podobieństwa wykorzystuje się euklidesową odległość pomiędzy obiektami.

Dla określenia sytuacji finansowej gmin i powiatów w 2009 roku wykorzystano 10 wskaźników charakteryzujących:

1) dochody:

- a. dochody ogółem na 1 mieszkańca (x_1),
- b. dochody własne na 1 mieszkańca (x_2),
- c. subwencja ogólna na 1 mieszkańca (x_3),
- d. dotacje celowe na 1 mieszkańca (x_4),
- e. środki pochodzące z budżetu UE (x_5),

2) wydatki:

- a. wydatki ogółem na 1 mieszkańca (x_6),
- b. wydatki majątkowe na 1 mieszkańca (x_7),
- c. wydatki bieżące na 1 mieszkańca (x_8),

3) zadłużenie:

- a. wydatki na obsługę długu publicznego na 1 mieszkańca (x_9),
- b. zobowiązania na 1 mieszkańca (x_{10}).

Przyjęto założenie, że za pomocą metody *k-średnich* i 20 iteracji, dąży się do wyodrębnienia 5 klas gmin i 4 klas powiatów o zróżnicowanej sytuacji finansowej.

² Ze względu na fakt, że w województwie wielkopolskim są tylko 4 miasta na prawach powiatu, nie przeprowadzono ich klasyfikacji. Sytuację finansową każdego z tych miast przedstawiono we wcześniejszych rozdziałach opracowania.

Gminy

Za pomocą metody *k-średnich* wyodrębniono 5 skupień o różnej liczbie gmin (tab. 43, ryc. 37). Do pierwszego skupienia zaliczono 14 szybko rozwijających się gmin (6 wiejskich, 5 miejsko-wiejskich oraz 3 miejskie) położonych głównie w okolicach Poznania. Charakterystyczne dla finansów tych gmin były:

- 1) wysokie dochody ogółem na 1 mieszkańca (wyższe miały tylko gminy zaliczone do piątego skupienia) oraz równie wysoki wydatki,
- 2) znaczna samodzielność dochodowa, przejawiająca się ponad 50% udziałem dochodów własnych, przy mniejszych transferach z budżetu państwa,
- 3) mniejsze niż w pozostałych gminach wykorzystanie środków z budżetu Unii Europejskiej,
- 4) wysoki poziom wydatków majątkowych, przyczyniający się do rozwoju infrastruktury społecznej i technicznej w tych gminach,
- 5) wysokie zadłużenie i znaczne kwoty wydatków na obsługę długu publicznego.

W skład drugiego skupienia weszło 71 gmin (10 miejskich, 42 miejsko-wiejskie oraz 19 wiejskich), rozmieszczonych przede wszystkim w zachodniej części województwa. Cechami charakteryzującymi ich finanse były:

- 1) najniższe w Wielkopolsce dochody ogółem,
- 2) wysokie dochody własne, przy mniejszym udziale subwencji i dotacji,
- 3) przeciętne wykorzystanie środków z UE,
- 4) poziom wydatków ogółem zbliżony do dochodów,
- 5) jeden z najniższych w województwie poziom wydatków majątkowych,
- 6) niewielka wysokość kwot przeznaczanych na obsługę długu publicznego oraz niskie zadłużenie (wskaźnik zadłużenia wynosił ok. 20%).

Trzecie skupienie objęło 44 gminy (25 wiejskich, 18 miejsko-wiejskich oraz 1 miejską). Gminy te były położone głównie w północnej i zachodniej Wielkopolsce. Sytuacja finansowa tych gmin cechowała się:

- 1) ponadprzeciętnym w województwie wielkopolskim poziomem dochodów ogółem,
- 2) dominacją w strukturze dochodów subwencji ogólnej, jednakże przy znacznym udziale dochodów własnych,
- 3) najwyższym wśród gmin poziomem dotacji celowych,
- 4) wysokimi kwotami pozyskanymi z budżetu UE,
- 5) wysokość wydatków znacznie przekraczała poziom dochodów,

- 6) ponadprzeciętnym poziomem wydatków majątkowych,
- 7) znacznym zadłużeniem i wysokimi wydatkami na obsługę długu publicznego (wskaźnik zadłużenia wynosił 25%).

Najliczniejsze, czwarte skupienie objęło 88 gmin (63 wiejskie, 24 miejsko-wiejskie oraz 1 miejską) położonych przede wszystkim w południowej części województwa wielkopolskiego. Finanse tych gmin charakteryzowały się:

- 1) niskim poziomem dochodów ogółem,
- 2) zdecydowaną dominacją w strukturze dochodów subwencji ogólnej, przy wysokim udziale dotacji celowych,
- 3) niskim stopniem samodzielności dochodowej,
- 4) najniższym w Wielkopolsce wykorzystaniem środków z UE,
- 5) poziomem wydatków nieznacznie przekraczającym poziom dochodów,
- 6) najniższym w województwie poziomem wydatków majątkowych,
- 7) najniższym zadłużeniem (wskaźnik zadłużenia 12%) i niskimi wydatkami na obsługę długu publicznego.

Ostatnie, piąte skupienie objęło 5 bardzo dynamicznie rozwijających się gmin Wielkopolski, tj. Kleczew, Powidz, Przykonę, Suchy Las oraz Tarnowo Podgórne. Sytuację finansową tych gmin można określić na podstawie:

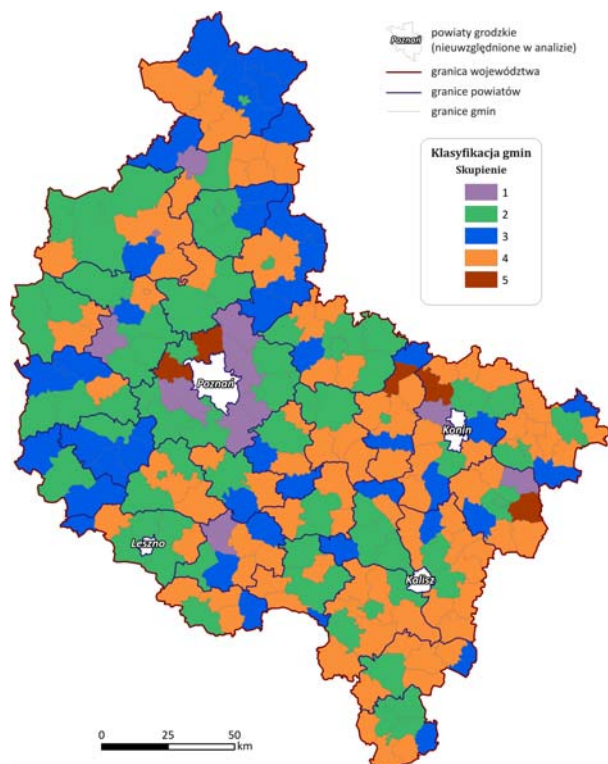
- 1) najwyższych w Wielkopolsce dochodów ogółem, które były jednak kilkaset złotych niższe od wydatków,
- 2) w strukturze dochodów zdecydowanie dominowały dochody własne (ponad 75% dochodów ogółem) przesądzając o dużej samodzielności dochodowej tych gmin,
- 3) pozyskiwaniu najwyższych w województwie środków z UE,
- 4) wydatków majątkowych na 1 mieszkańca sięgających poziomu 1600 zł (ponad 30% wydatków ogółem),
- 5) w przeliczeniu na 1 mieszkańca zadłużeniem wynoszącym prawie 1000 zł. W porównaniu z innymi gminami wydającym się wysokim, jednakże wartość wskaźnika zadłużenia nie przekraczała 20%.

Tabela 43. Charakterystyka skupień gmin

Zmienna	skupienie I		skupienie II		skupienie III		skupienie IV		skupienie V	
	średnia	odchylenie standardowe	średnia	odchylenie standardowe	średnia	odchylenie standardowe	średnia	odchylenie standardowe	średnia	odchylenie standardowe
x ₁	2802,1	351,3	2314,5	204,5	2668,5	196,0	2432,1	160,7	4860,3	759,1
x ₂	1870,7	354,8	1224,4	221,3	902,5	222,9	720,2	175,8	3734,3	972,7
x ₃	596,0	219,8	688,0	162,4	1184,7	175,9	1209,8	155,3	735,7	108,2
x ₄	327,1	110,5	388,0	74,6	563,2	104,1	489,5	77,1	390,1	165,5
x ₅	131,9	93,2	137,2	111,7	142,3	102,3	75,6	59,8	166,0	84,7
x ₆	3235,1	410,9	2433,0	210,8	2950,4	194,0	2495,5	164,2	5193,7	710,5
x ₇	1015,7	370,8	500,9	196,2	657,6	249,8	397,3	159,0	1583,6	479,5
x ₈	2219,3	317,7	1932,0	162,1	2292,8	225,2	2098,2	177,0	3610,1	410,5
x ₉	27,4	17,0	18,1	13,1	20,5	15,8	10,3	8,5	26,8	31,1
x ₁₀	888,2	361,9	491,7	246,7	672,7	345,3	294,0	218,7	949,4	679,8

Źródło: opracowanie własne.

Rycina 37. Klasyfikacja gmin województwa wielkopolskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

Powiaty

Za pomocą metody *k-średnich* wyodrębniono 4 skupienia o różnej liczbie powiatów (tab. 44, ryc. 38).

W skład pierwszego skupienia weszło 12 powiatów położonych głównie w środkowej części Wielkopolski, charakteryzujących się:

- 1) niskim poziomem dochodów ogółem przy nieznacznie wyższych wydatkach,
- 2) małym stopniem samodzielności dochodowej wynikającym z najniższych wśród powiatów województwa wielkopolskiego dochodów własnych, przy także niskim poziomie wpływów z subwencji ogólnej i dotacji celowych,
- 3) wysokim poziomem wykorzystania środków z budżetu Unii Europejskiej,
- 4) wysokim poziomem wydatków majątkowych,
- 5) przeciętnym poziomem zadłużenia i wydatków na obsługę długu publicznego.

Do skupienia drugiego zaliczono 10 powiatów. Powiaty te rozmieszczone były w północnej i południowo-zachodniej części województwa. Cechowały się one:

- 1) wysokim poziomem dochodów ogółem, jednak przy jeszcze wyższym wydatków,
- 2) wysokim poziomem dochodów własnych oraz z subwencji ogólnej,
- 3) niskim poziomem wykorzystania środków z Unii Europejskiej,
- 4) najwyższymi w Wielkopolsce wydatkami majątkowymi,
- 5) wysokim poziomem zadłużenia i wydatków na obsługę długu publicznego. Wskaźnik zadłużenia dla tej grupy powiatów był największy i wynosił 20%.

Skupienie trzecie objęło 5 powiatów, których finanse charakteryzował się:

- 1) wysokim poziomem dochodów ogółem i nieznacznie niższym wydatków ogółem,
- 2) wysokimi wpływami z subwencji i dotacji celowych,
- 3) najwyższymi wśród powiatów województwa wielkopolskiego kwotami pozyskanymi z budżetu UE,
- 4) niskimi wydatkami majątkowymi,
- 5) przeciętnym poziomem zadłużenia przy wysokich wydatkach na obsługę długu publicznego.

W skład ostatniego, czwartego skupienia weszły powiaty ziemskie obok których funkcjonują miasta na prawach powiatu. Sytuacja finansowa tych powiatów wyznaczana była przez:

- 1) najniższe w Wielkopolsce dochody i wydatki ogółem,
- 2) wysokie wpływy z dochodów własnych oraz bardzo niskie z subwencji ogólnej i dotacji celowych,

- 3) niski poziom wykorzystania środków z budżetu Unii Europejskiej,
- 4) niskie wydatki majątkowe,
- 5) najniższe wśród powiatów województwa wielkopolskiego zadłużenie i wydatki na obsługę długu publicznego.

Tabela 44. Charakterystyka skupień powiatów

Zmienna	skupienie I		skupienie II		skupienie III		skupienie IV	
	średnia	odchylenie standardowe	średnia	odchylenie standardowe	średnia	odchylenie standardowe	średnia	odchylenie standardowe
x ₁	694,9	48,8	826,1	38,6	966,1	57,0	503,5	77,3
x ₂	200,4	20,9	240,2	42,1	258,3	52,0	206,6	85,6
x ₃	357,3	41,6	416,2	51,2	440,3	28,0	218,7	70,8
x ₄	128,5	24,9	163,1	25,5	260,8	31,1	75,3	32,4
x ₅	11,3	9,7	10,0	4,0	14,3	9,6	4,2	1,3
x ₆	727,9	52,4	872,5	37,5	960,1	42,4	480,3	73,9
x ₇	118,0	40,6	125,1	40,5	78,2	41,2	77,1	44,9
x ₈	609,9	46,9	747,3	27,1	881,9	13,6	403,2	47,3
x ₉	4,7	2,8	6,0	2,9	6,5	7,0	1,7	1,0
x ₁₀	114,8	55,8	165,2	68,4	139,1	120,2	36,1	21,0

Źródło: opracowanie własne.

Rycina 38. Klasyfikacja powiatów województwa wielkopolskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Uzyskane w pracy wyniki badań można sprowadzić do następujących ustaleń.

Gminy

1. Dochody budżetów gmin województwa wielkopolskiego w 2006 roku wyniosły 5,1 mld zł, a w 2009 roku 6,4 mld zł. W badanym okresie wyraźne wyhamowanie tendencji wzrostowych wystąpiło w 2009 roku, co wynikało z konsekwencji ogólnoswiatowych problemów gospodarczych dla finansów publicznych. Wśród gmin województwa wielkopolskiego najwyższe dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca uzyskiwały gminy sąsiadujące z Poznaniem oraz położone w północnej i wschodniej części województwa (ponad 4000 zł na osobę).
2. W latach 2006-2009 w strukturze dochodów budżetów gmin województwa wielkopolskiego nie zaszły istotne zmiany. Dochody własne stanowiły około 50% dochodów ogółem, subwencja ogólna 30%, a dotacje celowe 18%. Finanse małych gmin wiejskich kształtowane były głównie przez transfery z budżetu państwa, a dużych gmin miejskich nawiązywały do lokalnego potencjału gospodarczego, co powodowało, że decydujące znaczenie miały dochody własne. Szczególnie wysoki poziom dochodów własnych charakteryzował gminy aglomeracji poznańskiej. W latach 2007-2009 gminy województwa wielkopolskiego z budżetu Unii Europejskiej pozyskały prawie 900 mln zł.
3. Wydatki budżetów gmin Wielkopolski rosły szybciej niż dochody. W 2006 roku wynosiły 5,2 mld zł, a w 2009 roku 6,9 mld zł. W strukturze wydatków wzrastało znaczenie wydatków majątkowych. Początkowo stanowiły one 19,6% wydatków ogółem, a w ostatnim roku analizy już 22,4%. W sumie gminy województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 przeznaczyły na inwestycje 4,85 mld zł. Najwyższy poziom wydatków majątkowych charakteryzował gminy aglomeracji poznańskiej oraz położone w północnej części regionu. W działowej strukturze wydatków bieżących dominowały wydatki na oświatę i wychowanie, a także pomoc społeczną oraz administrację publiczną. Z kolei wśród wydatków majątkowych priorytetem był rozwój infrastruktury technicznej, dlatego też wydatki te koncentrowały się w działach: transport oraz gospodarka komunalna.
4. W badanym okresie łączny deficyt gmin województwa wyniósł 604 mln zł. Niewielka nadwyżka budżetowa wystąpiła wyłącznie w 2007 roku. Na koniec 2009 rok poziom zobowiązań gmin województwa wielkopolskiego wynosił 1,4 mld zł (532 zł na 1 mieszkańca). Wskaźnik zadłużenia daleki jednak był od konstytucyjnego progu i wynosił 21,6%. W województwie najbardziej zadłużone były gminy miejskie. Wzrastające zadłużenie

gmin przekłada się na wzrost środków przeznaczanych na obsługę długu publicznego. W 2007 roku była to kwota 34,6 mln zł (13,5 zł na 1 mieszkańca), a w 2009 roku już 49,3 mln zł (18,9 zł).

5. Klasyfikacja gmin województwa wielkopolskiego na podstawie ich sytuacji finansowej pozwoliła stwierdzić, że największą samodzielnością dochodową i bardzo wysokimi wydatkami majątkowymi oraz dużym zadłużeniem charakteryzowały się gminy położone wokół Poznania. W zachodniej części województwa dominowały gminy o niskim poziomie dochodów, niewielkim wykorzystaniu środków unijnych, małych wydatkach majątkowych oraz niewielkim zadłużeniu. Z kolei w północnej i południowej Wielkopolsce przeważały gminy o niskim poziomie dochodów ogółem, wysokich kwotach subwencji ogólnej i dotacji celowych, bardzo małym wykorzystaniu środków z UE, niskich wydatkach majątkowych i niskim zadłużeniu.

Powiaty

1. Dochody budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w 2006 roku wyniosły 1,5 mld zł i wzrosły w 2009 roku do poziomu 1,9 mld zł. Najwyższe dochody, ok. 1000 zł na osobę uzyskiwały powiaty położone w północnej oraz południowej części Wielkopolski. Najniższym poziomie dochodów dysponowały powiaty ziemskie sąsiadujące z miastami na prawach powiatu. Dochody powiatów kaliskiego, konińskiego, leszczyńskiego oraz poznańskiego wynosiły połowę wartości średniej.
2. W latach 2006-2009 struktura dochodów budżetów powiatów województwa wielkopolskiego była stabilna. Dominowała subwencja ogólna (ok. 45% dochodów ogółem) przy 30% udziale dochodów własnych i dotacji celowych. Z Unii Europejskiej powiaty pozyskały w sumie 80 mln zł.
3. Poziom wydatków budżetowych powiatów Wielkopolski kształtował się na podobnym poziomie jak dochody. W 2009 roku wyniosły one 1,9 mld zł. Zakres zadań wykonywanych przez powiaty powoduje, że w strukturze ich dochodów niewielkie znaczenie mają wydatki majątkowe (ok. 10% wydatków ogółem). W strukturze wydatków bieżących powiatów przeważały wydatki na oświatę i wychowanie, pomoc społeczną oraz administrację publiczną. Natomiast wśród majątkowych na transport.
4. Łączny deficyt budżetów powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2006-2009 wyniósł 137 mln zł, a poziom zadłużenia 301 mln zł. (115 zł na 1 mieszkańca). Niska była wartość wskaźnika zadłużenia (4,7%). W rezultacie na obsługę długu publicznego po-

wiaty przeznaczały znacznie mniejsze środki niż gminy i miasta na prawach powiatu. W 2009 roku była to kwota 11,8 mln zł (4,0 zł na 1 mieszkańca).

5. Klasyfikacja powiatów Wielkopolski ze względu na ich sytuację finansową pozwoliła wyróżnić przede wszystkim grupę 5 powiatów tj. czarnkowsko-trzcianecki, międzychodzki, słupecki, pleszewski oraz ostrzeszowski o wysokich dochodach ogółem, pochodzących głównie z transferów z budżetu państwa, dużym wykorzystaniu środków unijnych, a jednocześnie niskich wydatkach majątkowych i przeciętnym poziomie zadłużenia. Natomiast klasa obejmująca 4 powiaty ziemskie, obok których funkcjonują miasta na prawach powiatu charakteryzowała się bardzo niskim poziomem dochodów ogółem, ale przy wysokich dochodach własnych, a także niskimi wydatkami majątkowymi oraz niskim zadłużeniem.

Miasta na prawach powiatu

1. Budżety miast na prawach powiatu województwa wielkopolskiego w 2009 roku dysponowały kwotą 3,3 mld zł. W przeliczeniu na 1 mieszkańca w badanym okresie dochody tych miast wzrosły o ponad 1000 zł (z 3000 zł do ponad 4000 zł).
2. Dochody budżetów miast na prawach powiatu Wielkopolski w najmniejszym stopniu były uzależnione od transferów z budżetu państwa. Dochody własne stanowiły ponad 60% dochodów ogółem. Subwencja ogólna 20%, a dotacje celowe ok. 10%. Największe miasta województwa wielkopolskiego w latach 2007-2009 pozyskały z budżetu UE 912 mln zł. Środki te przeznaczano głównie na rozbudowę infrastruktury technicznej i społecznej.
3. Poziom wydatków miasta na prawach powiatu był znacznie wyższy niż dochodów. W 2009 roku wyniosły one 3,7 mld zł. Duże znaczenie w strukturze wydatków tych miast miały wydatki majątkowe, stanowiąc 30% ogółu wydatkowanych środków. Wśród wydatków bieżących dominowały wydatki na oświatę i wychowanie, przy znacznym udziale wydatków na pomoc społeczną. Natomiast wydatki majątkowe miast na prawach powiatu koncentrowały się na inwestycjach w transport i gospodarkę komunalną.
4. Deficyt budżetowy miasta na prawach powiatu w analizowanym okresie wyniósł 524 mln zł. Tylko w 2007 roku badane miasta odnotowały nadwyżkę budżetową. Jednakże wynikała ona wyłącznie z nadwyżki występującej w Poznaniu. Miasta na prawach powiatu były najbardziej zadłużonym szczeblem samorządu terytorialnego w województwie wielkopolskim. Ogólna kwota zobowiązań na koniec 2009 roku wyniosła 1,1 mld zł (1392 zł na 1 mieszkańca). Wskaźnik zadłużenia osiągnął wartość 34%. Jeszcze wyższe wartości tych wskaźników wystąpiły w Kaliszu i Lesznie. Największe miasta Wielkopolski na ob-

sługę długu publicznego w 2009 roku przeznaczyły kwotę 43,7 mln zł (54,3 zł na osobę).
Z budżetu Leszna na ten cel przeznaczono w tym roku aż 105 zł na 1 mieszkańca.